

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

Што з тым паркам? 3

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

№ 51 (2797) Год LIV

Беласток, 20 снежня 2009 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

Рэлігія ў Беларусі 9,10

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

XII літаратурны конкурс

Арганізатары і ўдзельнікі конкурсу

Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

На XII Агульнапольскі конкурс беларускай паэзіі і прозы „Дэбют”, сарганізаваны Праграмнай радай тыднёвіка „Ніва” і Беларускамі саюзам у Рэчы Паспалітай пад патранажам Міністра ўнутраных спраў і адміністрацыі РП, дэбютантаў не было зашмат — толькі тры: Кацярына Грыгарук з Гайнаўкі, Ірына Юрчук з Нарвы ды маладзенькая Магдаліна Панасюк з Гайнаўкі (на жаль, адзіны ўдзельнік конкурсу з першай групы — вучняў пачатковых школ і гімназій). Жюры конкурсу (вядомыя паэты Надзея Артымовіч з Бельска-Падляскага, Ежы Плютовіч з Беластока ды крытык і даследчык Янка Трацяк з Гродна) вельмі добра ацанілі прысланыя творчыя працы аўтараў з усяе Польшчы. У момант падвядзення конкурсу двое аўтараў было за мяжой — у Брне ды ў Бруселі. Пераможца — Віталь Воранаў — паспеў дабрацца з мараўскай сталіцы на падвядзенне конкурсу 12 снежня 2009 г., якое ўрачыста праводзілася ў кавярні „Цэхавая” ў Беластоку, з чытаннем тэкстаў і аўтарскай сустрэчай аднаго з першых удзельнікаў „Дэбюту” (ужо аўтара двух зборнікаў — Юркі Буйнюка) ды ўспамінамі пра мінулыя конкурсы і іх удзельнікаў. Выраслі з іх калі не пісьменнікі, дык руплівыя працаўнікі на беларускай ніве, дбайныя сейбіты і апекуны роднага слова. Абнадзейвае трываласць найстарэйшых нашых пішучых па-беларуску аўтараў — Міколы Лук’янюка з Бялкоў Нарваўскай гміны, Анатоля Маўчуна з Познані, Зінаіды Кавалевіч з Беластока, Анатоля Парэмбскага са Станцы Валілы, Веры Масайлы з Гайнаўкі.

На конкурсе прыйшло дваццаць набораў літаратурных тэкстаў. Конкурс-

ная камісія вылучыла наступных аўтараў: у першай групе — Магдаліну Панасюк з Гайнаўкі. Першае месца сярод старэйшых удзельнікаў безагаворачна было прысуджана Віталю Воранаву з Мікушына каля Костшына-Велькапольскага (псеўданім „Ключнік”) за апавяданне „Матыляфразы”. Другое месца заваявала Марыянна Садоўская з Храбустоўкі („Марыянка”), вучаніца II Агульнаадукацыйнага ліцэя ў Беластоку за вершы прысвечаныя пакойнаму бацьку. Вылучаны былі вершы Веры Масайлы з Гайнаўкі, вядомай дзячкі на тэатральнай ніве сярод найменшых беларусаў. Звернута была ўвага таксама на творы Аліны Леанеўскай з Пасек Нараўчанскай гміны (працаўніка сацыяльнай апекі), эса Анатоля Маўчуна з Познані „Як я ехаў святкаваць Пяцідзесяцігоддзе” і фантастычныя практыкаванні Ірэны Лукшы з Гайнаўкі „Міндог і Мандог” (працаўніцы гайнаўскай бальніцы). Уражанне зрабілі таксама вершы Кацярыны Сянкевіч з Нарвы, вучаніцы Мастацкага ліцэя ў Супраслі — вельмі спелыя, на добрай беларускай мове.

— О, як ты выра! — звярнулася да Юркі Буйнюка ўжо бабуля Зінаіда Кавалевіч. Памятаюцца першыя конкурсныя вершы яго — тады пятнаццацігадовага, нядаўняга дэбютанта ў „Зорцы”. Плён першых конкурсаў выдаваўся ў калектыўных зборніках, у якіх прагучала шмат прозвішчаў, цяпер менш ці больш вядомых, але не кінуўшых сваёй працы. Бывала, што цэлымі сем’ямі прысылалі на конкурс свае беларускія творы — і бабулі, і дзеці, і ўнукі. На падвядзенні конкурсу паяўляюцца сябры, браты і сёстры, бацькі, цёці. Твор пляменніцы Анны Алясюк, студэнткі этналогіі, прачытала Анеля Скаўронская, якая прымала ўдзел у першых выданнях „Дэбюту”, цяпер актыўная дзячэчка Згуртавання бацькоў дзяцей вы-

вучаючых беларускую мову АБ-БА ў Беластоку, спявачка. Прызналася, што піша далей. Трэба спадзявацца, што ў наступных выданнях „Дэбюту” паявіцца больш наймалодшых удзельнікаў, што падбядэраць іх настаўнікі беларускай мовы. Памятаецца высып таленавітых аўтараў з нараўчанскага комплексу школ, якія прыбывалі на падвядзенне конкурсу разам са сваёй настаўніцай беларускай мовы Ганнай Кандрацюк, таксама пасля аўтаркай цікавай кніжкі „Хата поўная экспанатаў”. Бо ж патрэбныя такія вершы, як „Мой краявід” Веры Масайлы, дзе выглядаецца надзея, на гэтых унукаў:

...сумная песня голых дрэваў
паміраючая хата без бацькоў
пахілены коварат ля студні
не адкінуты снег
змуршэлы аціраючы
слёзы восені
крыж ля дарогі...
... і зноў узыходзячае
сонца ўнукаў.

Вершы пішучца для падмацавання духу, для ўсведамлення сябе і іншых. Для Беларусі. Так як піша пажылы Анатоль Парэмбскі:

Я не Бог і не цар, не начальнік вайны.
Я — зямлі ўладар, шырыні, вышыні.
Не патрэбен патрон, не хачу ваяваць,
Каб шырокі загон — буду сеяць, араць.
Глянь на родны прастор

— ён аж просіцца жыць.
А дзяўчат перабор
— не здзівіць, не злюбіць.

Смерць пражыў
— выбачай, не раздрапвай ты ран,
На супольны абед хай зайграе баян.
Той хто зброю куе,
кабы свет загубіць,

Згіне сам
— ад яе свет далей будзе жыць.
Хай сароміцца кат і ад злосці гарыць.
Колькі ж ёсць Курапат
— Беларусь будзе жыць!

Папяроявая рэвалюцыя 2

Віктар САЗОНАЎ

Беларускі парламент разгледзеў прадстаўлення змены ў выбарчае заканадаўства, і, забыўшыся пра тое, што зусім нядаўна сцвярджаў, што дзеючае выбарчае заканадаўства Рэспублікі Беларусь добрае і справядлівае, гатовы на сённяшні дзень падтрымаць у ім кардынальныя змены...

Хронікі нашай памяці 4

Ілона КАРПЮК

3 мастацкімі

традыцыямі

8

Аляксей МАРОЗ

Дзядоўскае турнэ

з Анатолем С. (5)

12

Ганна КАНДРАЦЮК

Папяровая рэвалюцыя

Беларускі парламент разгледзеў прадстаўленыя змены ў выбарчае заканадаўства, і, забыўшыся пра тое, што зусім нядаўна сцвярджаў, што дзеючае выбарчае заканадаўства Рэспублікі Беларусь добрае і справядлівае, гатовы на сённяшні дзень падтрымаць у ім кардынальныя змены. Па вялікім рахунку, што тычыцца выбарчага заканадаўства, можна сцвярджаць, што адбылася цэлая папяровая рэвалюцыя. Рэвалюцыя таму, што змены кранулі ледзь не кожныя важныя артыкулы. Ну, а папяровая таму, што ўсё гэта так і застаецца толькі на паперы.

Пры Сталіне Канстытуцыя таксама была адной з найлепшых, а можа і самая лепшая. У ёй можна было сталінскаму рэжыму, нічога не баючыся, закладаць самыя прагрэсіўныя нормы. І ўвогуле ўсё, што захацаў — хоць раўна на зямлі. Усё адно ніхто не збіраўся тых нормы выконваць. А што самае горшае, была створана такая сістэма, што не было каму праектаваць, ці робіцца дэклараванае. А кантралявалі акурат тых, хто хоча гэтай канстытуцыйнай справядлівасці.

І пры цудоўнай канстытуцыі і някепскім праве мільёны людзей вымушаны былі трэсціся ад страху, паміраць у гулагах і, маючы права абіраць і быць абранымі, рэалізуюць тое права з дакладнасцю наадварот — быць абавязанымі прыйсці на выбарчы ўчастак і прагаласаваць за таго за каго скажуць. І ў гулагу, і нібыта на свабодзе.

Сцвярджаць, што змены ў выбарчае заканадаўства зробяць выбары адкрытымі і празрыстымі могуць толькі тыя людзі, хто не ведае гісторыі, або тыя, хто добра яе ведаючы, мае свой асабісты інтарэс так гаварыць. А інтарэсы на тое ёсць шмат у каго — і ў самой Беларусі, і за яе межамі.

З беларускімі ўладамі ўсё ясна як белы дзень. Тут інтарэс практычны і стабільны. Ім патрэбная фінансавая падтрымка Еўропы, якая нібыта залежыць ад руху Беларусі ў бок дэмакратыі. Таму гэты рух трэба на паперы намаляваць. Можна і на той паперы, дзе пра выбары пішацца. Якая розніца на якой? Хто з адказных за правядзенне выбараў тыя па-

перы чытаць будзе! Сістэма то ўжо створаная! Вертыкаль называецца!

І не абыймае вертыкаль, а прэзідэнцкая. І жыць без свайго прэзідэнта яна не можа, бо прэзідэнтам створаная і падобраная па прынцыпе асабістай адданасці. Таму для яе важна правесці выбары так, як прэзідэнту спадабаецца. І гэта тычыцца не толькі таго, што абяруць каго трэба, але і паказухі, што абранне справядлівае.

Паказуха патрэбная для лаляных еўрапейскіх чыноўнікаў, якія будуць рабіць свае юдавыя даклады пра невялічкае паляпшэнне сітуацыі ў Беларусі, каб можна было беларускаму рэжыму грошы з Еўропы забраць.

Многім еўрапейскім чыноўнікам і некаторым прадстаўнікам беларускай апазіцыі такія падыход таксама прымальны. Нібыта прымуслі беларускі рэжым пайсці на саступкі, што адлюстравана на паперы, а астатняе — справа беларускага народу. Хай выбіраюць каго хочуць. Умылі рукі, называецца, як Пілат і ўжо заняліся пошукамі мяккіх крэслаў у кабінетах, дзе будзе працягвацца праца на пошук варыянтаў супрацоўніцтва.

Размовы пра мажлівасць і немажлівасць варыянтаў супрацоўніцтва Еўрасаюза з беларускім рэжымам даўно перайшлі ў жанр трагікамедыі. Калі за ўсім гэтым назіраеш хаця б з пазіцыі тых маральна-этычных нормаў, якім вучылі некалі ў сярэдняй школе, то адначасна становіцца і страшна, і смешна. І яшчэ за дзяржаву крыўдна. І за сваю, і за іншыя.

Пра тыя ўмовы, якія перад беларускім кіраўніцтвам зусім нядаўна ставіла Еўропа, сёння Еўрасаюз маўчыць. Дзеянні беларускага рэжыму ацэньваюцца цяпер зусім на іншым шкале. Там ужо не так важна, ці сапраўды рэальна кіраўнікі Беларусі хочуць дэмакратыі ды нечакана для сябе і астатніх зразумелі неабходнасць выканання элементарных нормаў, якія тычацца праваў чалавека, ці толькі робяць папярэнюю рэмарку, ведаючы, што яна будзе прынята як галоўны дакумент. Добра яны вывучылі ментальнасць тых, хто за свае ўласныя дасягненні выдае не толькі аранжавую ўкраінскую, або ружовую грузінскую, але і папярэнюю беларускую рэвалюцыю. Ды яшчэ робіць пры гэтым выгляд, што не заўважае, што колер паперы белы і азначае поўную капітуляцыю.

Віктар САЗОНАЎ

2009 год (2)

А цяпер крыху пра нашу Белавескую пушчу ў 2009 годзе. Яна таксама маеца яшчэ някепска, хаця ніяк не хоча дачакацца цвёрдага юрыдычнага статуса, годнага такой прыроднай жамчужыны.

Хто вінаваты ў гэтай валакіце і каніцелі?

Мне здаецца, вінаваты нашы цэнтральныя ўлады. Яны, канешне, свядомыя таго, што такую пушчу трэба шанаваць, аберагаць, але хочуць зрабіць гэта як найменшым коштам.

А што тады з людзьмі, якія жывуць у пушчы і з пушчы?! І дзякуючы якім гэтая пушча і ўцалела, збераглася? Не пусціць, забараніць, праганяць, караць?!

Я даўно здружыўся з пушчай, люблю яе і часта бываю ў ёй. Бываю, як кажуць, зімой і летам. Зімой хаджу з жонкай на кароткія пешыя дыстанцыі. Вясной і летам на доўгія веласіпедныя.

Ужо на першы дзень новага года мы былі з жонкай у пушчы, прайшлі сваімі сцежкамі і перадалі пушчы навагоднія пажаданні — каб з Новым дзевяты тысячы дзевятымі годам сталі яе больш шанаваць і перасталі сячы яе драўніну, бо яна ў нас адна такая і патрабуе, заслугоўвае нашай увагі і пашаны. Наступныя дні мы таксама бывалі ў пушчы.

Урачыстае адкрыццё сёлетняга вясенне-летняга пушчанскага веласіпеднага сезона адбылося ў нас 5 красавіка. Пасля літургіі ў саборы і снедання выехалі мы з жонкай у пушчу. Ужо традыцыйна першы веласіпедны выезд у пушчу пачынаем з Крыначкі. Там напіліся святой вадзічкі, прыглынуліся як перазімавалі Крыначка і пушча, колькі паломай, страт. І іх было нямала. Вясенні прыкмет у пушчы было яшчэ мала. Толькі вясёлыя птушчыныя спеў проста зліваўся ў нейкі ўрачысты гімн вясне і жыццю. Праўда, найбольшых пушчанскіх пёўчых івалгі і зязюлькі мы яшчэ не пачулі, відаць, баяліся яны прастудзіць свае галасістыя горлы. Або ў птушак так, як і ў людзей — спачатку выпускаюць слабейшых артыстаў, а ўжо потым найлепшых. Прырода разумная і яна ведае што робіць... Спеў салаўя пачулі мы 7 красавіка, на Блажавешчанне. Спеў івалгі — 13, і мусяла быць гэта яе першым спяваннем, бо голас быў яшчэ нераспаваны і крыху фальшывыла яе флейта. Першае куку пачулі мы 26 — і гэта значыла, што ўсё найлепшыя салісты зноў з намі.

Трэцяга ліпеня не толькі наслухаліся спеваў птушак, але першы раз у гэтым годзе назбіралі баравікоў і казлякоў, з якіх жонка падрыхтавала смачны супчык. З таго часу грыбныя супчыкі сталі частай стравай на нашым сталё. Сёмага, на Яна, зноў назбіралі баравікоў і казлякоў, а васьмага нічога не назбіралі, толькі змоклі. Дождж у пушчы, канешне, нямілая справа турысту, але не найгоршая. Аднойчы напаў на нас рой раз'яраных пчол і так пакалечыў, што без дапамогі медыцыны не абышлося. Канчаючы тэму грыбоў, трэба сказаць, што ў гэтым годзе грыбоў было мала, а і тыя, якія паяўляліся, часцей былі чарвівыя і не надта прыгожыя выгляду. Таму і сёлетні грыбны сезон быў нейкі вялы. Да пушчанскіх птушак засцярог не маю. Яны свой пёўчы сезон, можа ненайактыўней, але адспявалі. І толькі з набліжэннем восені пачалі замаўкаць — спачатку зязюлькі, потым івалгі і на канец салаўі. А вось вароны і дасюль крычаць, але таму яны і вароны...

Дзве тысячы дзевяты год быў, пачаў, някепскім годам. Бывала ў ім снежна і бяснежна, холадна і цёпла, суха і мокра... Некаторыя культуры ўрадзілі добра, іншыя вельмі добра, а яшчэ іншыя зусім слабенька, але так заўсёды бывае.

Нашай пушчы гэты год, здаецца, таксама не быў кепскім годам. Зрэшты, прырода ўмее самарэгулявацца і занадта не пакрыўдзіць сама сябе. Горш калі ў нараву прыроды ўмешваюцца людзі, розныя „портавіасце” і „upiększacz” яе і тым самым парушаюць біялагічную раўнавагу ў ёй. Зрэшты, адстрэліць, адлавіць, закапканіць, выпаліць, а рэшту вадою заліць — гэта менавіта так трактуем мы акружающую нас прыроду. І гэта няправільна, бо шкодзіць не толькі людзям, а і прыродзе з'яўляецца грахом. Значыць, як бы не хацелася нам умешвацца ў прыроднае тварэнне, у сэнсе паправы, удасканалення яе, рабіць гэтага аднак не варта, бо гэта сведчыла б аб нашай няверы ў мудрасць Тварца, Божую мудрасць. Прыроднымі дарамі можна і трэба карыстацца, бо на тое і створаны яны, але рабіць гэта трэба асцярожна, з пашанай, розумам.

Васіль САКОЎСКІ

Вачыма еўрапейца

Партнёрскае жніво

З увагай сачу за дзеяннямі ў рамках еўрасаюзнай праграмы „Усходняе партнёрства”, ініцыяванай Польшчай і Швецыяй. Раблю гэта ад пачатку, значыць, ад двух з паловай га-

доў, калі гэтая ідэя пачала афіцыйна ажыццяўляцца. Прыгадаю, што ахоплівае яна супрацоўніцтва Еўрасаюза з шасцю дзяржавамі: Украінай, Грузіяй, Малдовай, Арменіяй, Азербейджанам і Беларуссю. Не скрываю, што гэтая праграма асабліва мяне цікавіць менавіта якраз па прычыне Беларусі. Да гэтай пары мне здавалася, што асабліва ў плане гэтай краіны „Усходняе партнёрства” застаецца адно ў дэкларатывнай сферы. Дык вось міла мяне здзівіла, ка-

лі дайшлі да мяне па-біблейску прагучаўшыя словы польскага міністра замежных спраў Радаслава Сікорскага, выказаныя 8 снежня ў Бруселі пасля заканчэння першага ў рамках „Усходняга партнёрства” супольнага пасяджэння 27 еўрасаюзных міністраў замежных спраў: „У палітыцы ёсць час сяўбы і час жніва. Сёння пажынаем тое, што пачалі мы два гады таму. Што-осьці, што два гады таму было толькі ідэяй, сёння ўцэляліся”.

У гэтай сустрэчы прыняла ўдзел таксама еўракамісар па знешніх сувязях Беніта Ферэра-Вальднэр. Заявіла яна: „За вельмі кароткі час зрабілі мы значныя крокі, каб узмоцніць і паглыбіць нашы адносіны”. Прыгадала пры годзе, што мэтаў УП з'яўляецца „палітычная і эканамічная стабільнасць ды дабрабыт у партнёрскіх краінах. А таксама іх як найбольшае збліжэнне да еўрасаюзных палітык і права”.

Гэтае выказванне спадарыні еўракамісар здалося мне быць вельмі агульным

як на „час жніва”. Наконт найбольш цікавячай мяне партнёрскай Беларусі больш дэталёвы быў ужо Анджэй Цяш-коўскі, упаўнаважаны па справах УП у варшаўскім МЗС: „У планах — падрыхтоўкі да перагавораў з Беларуссю аб візавых палёках”.

Я падумаў сабе, што мусяць гэта быць вельмі далёкія планы, беручы пад увагу хоць бы працягваючыся справу падпісання дамовы аб малым памежным руху паміж Беларуссю і еўрасаюзнай ініцыятывай УП — Польшчай. Усё ж прававаў я пасля пасяджэння міністраў замежных спраў дайсці да нейкіх дэталей, да тычных найбліжэйшага часу. Даведаўся, што УП будзе інстытуцыянальна ўзмацняць партнёрскую шасцёрку (да 2013 г. 173 млн. еўра) ды падтрымліваць у супрацьдзейні і змаганні з катастрофамі (да 2013 г. 6 млн еўра). Апрача таго мінш. узмацняць памежную інфраструктуру (таксама з трэцімі краінамі шасцёркі; ці не паміж Беларуссю і Расіяй?!) і незалежнасць суддзяў ды дапама-

гаць у падрыхтоўцы антыкарупцыйных праграм. Ад будучага года маюць быць пушчаны ў рух праграмы для малых і сярэдніх прадпрыемстваў ды ўзмацнення энергазберагальнасці, а таксама датычны абмену моладдзю (тут мінш. 6 млн. еўра на ініцыятывы „па падтрымцы міжкультурнага дыялогу”). Агулам на праграму „Усходняга партнёрства” Еўрасаюз прадбачыў да канца 2013 года на двухбаковыя ініцыятывы 3 мільярды еўра, а на шматбаковыя 600 мільёнаў еўра.

Пасля пасяджэння ў Бруселі міністр Сікорскі сустраўся са сваімі калегамі, між іншым, з Беларусі. Калі я пра гэта даведаўся, адразу пазваніў прэс-сакратару польскага МЗС з пытаннем, ці можа ўжо ўзгоднены тэрмін візіту ў Варшаву шэфа мінскага МЗС Сяргея Мартынава. У размове з „Нівай” віцэ-прэм'ер Уладзімір Сямашка калісьці прадбачыў, што мела яна адбыцца ў лістападзе. Да часу, калі я пісаў гэты тэкст, адказу мы не атрымалі.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Размовы ў справе прапановы Міністэрства асяроддзя наконт пашырэння ў тры разы тэрыторыі Белаежскага нацыянальнага парку працягваюцца. Прадстаўнікі міністэрства і мясцовых самаўрадаў працуюць у дзвюх групх. Адна стараецца вызначыць межы, да якіх быў бы пашыраны парк, а ў другой размовы тычацца магчымасцей павелічэння фінансавай дапамогі для пушчанскіх і прыпушчанскіх гмін у рамках еўрасаюзных сродкаў і грошай з дзяржаўнага бюджэту. Аднак у назіральнікаў гэтых размоў складаецца ўражанне, што чым даўжэй працягваюцца перагаворы, тым складаней выпрацаваць кампраміс, які задавальняў бы абодва бакі. Асабы зацікаўленыя справай пачынаюць ставіць пытанне што будзе пазней, калі размовы закончацца нічым.

Самаўрады і міністэрства разыходзяцца на вялікія тэрыторыі

Яшчэ ў кастрычніку нашы войты, бурмістры і Управа Гайнаўскага павета прадставілі Міністэрству асяроддзя сваё становішча, у якім паведамляюць аб патрэбе пашырэння парку на самыя цэнныя тэрыторыі Белаежскай пушчы, якія яшчэ не ўваходзяць у Белаежскі нацыянальны парк. Звяртаюць яны ўвагу, што ў першую чаргу парк трэба пашыраць на тэрыторыі, што ўжо асабліва ахоўваюцца, напрыклад, запаведнікі. Заклікаюць адначасна не мяняць сённяшніх геадэзічных падзеляў і з іх улікам пашыраць парк, выдзяляючы з яго жыллёвыя тэрыторыі, публічныя дарогі і чыгуначны пучы. Нашы самаўрады прапануюць, каб этапамі даходзіць да прапановы міністра асяроддзя Мацея Навіцкага, які раіць адразу пашырыць парк у Польшчы ў тры разы (у Рэспубліцы Беларусь здаўна ўся пушча ахоўваецца ў парку). Пры гэтым радныя Белаежскай і Гайнаўскай вясковай гмін не рапыліся паказаць канкрэтныя тэрыторыі Белаежскай пушчы, якія мелі б у гэтых гмінах перайсці пад парк (спачатку не бралася пад развагу пашыранне парку ў Гайнаўскай гміне, але такая прапанова паявілася ў ходзе размоў). Толькі нараўчанскі самаўрад прадставіў тэрыторыі ў сваёй гміне, якія прапануе перанесці з Дзяржаўных лясоў у БНП. Аднак гэтыя тэрыторыі намога меншшыя, чым запрапанаваныя Міністэрствам асяроддзя і таму міністэрскія чыноўнікі нязгодныя на прапанову Нараўкі. Адна з дзвюх рабочых груп, у якіх працуюць прадстаўнікі мясцовых самаўрадаў, Міністэрства асяроддзя, Дзяржаўных лясоў, Белаежскага нацыянальнага парку і Рэгіянальнай дырэкцыі аховы асяроддзя, мае вызначыць тэрыторыі, на якія меў бы быць пашыраны парк. Хаця вядуцца тут разнародныя дыскусіі, абодва асноўныя бакі — міністэрства і самаўрады — не могуць дайсці да згоды. Самаўрады згаджаюцца на пашырэнне парку толькі на невялікія тэрыторыі, а Міністэрства асяроддзя не хоча сысці з першапачатковай прапановы пашырэння парку да паловы Белаежскай пушчы (на тэрыторыях распаможаных у Польшчы).

— Прапанова міністэрства — адначасная. Неабходна пашырыць парк на 20 тысяч гектараў, дзякуючы чаму тэрыторыя БНП будзе ахопліваць 30 тысяч гектараў, — пайнфармавала ў лістападзе прэс-сакратар Міністэрства асяроддзя Магда Сікорская.

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

Што з тым паркам?

Нараўка. Радныя гэтай гміны згодныя на пабольшанне Белаежскага нацыянальнага парку толькі на невялікія тэрыторыі і хочуць дадатковых гарантый на атрыманне ўзамен фінансавай дапамогі. Самаўрадаўцы іншых гмін не прадставілі так канкрэтных прапаноў

Разлічваюць на большую дапамогу

Нашы самаўрады лічаць, што 100 мільёнаў злотых з Нацыянальнага фонду аховы асяроддзя і воднай гаспадаркі, накіраваныя на дапамогу для прыпушчанскіх гмін у рамках Белаежскай праграмы развіцця, палепшаць стандарт жыцця мясцовых людзей, але будуць мець невялікае ўздзеянне на гаспадарчае развіццё рэгіёна, а ў гэтым ліку і на развіццё турызму. Войты і бурмістры прапануюць павялічыць фінансавую дапамогу і накіраваць яе на дарожныя і чыгуначныя інвестыцыі, мадэрнізаваць дарогі Белаежы — Гайнаўка — Бельск-Падляшскі, Заблудаў — Гайнаўка — Кляшчэлі і Навасады — Нараўка — Бандары. Хацелі б яны аднавіць курсіраванне цягнікоў на трасе Варшава — Гайнаўка — Белаежы і пабольшыць іх колькасць на трасе Гайнаўка — Семяноўка. Ёсць таксама прапанова мясцовых самаўрадаў, каб пракласці газавод на тэрыторыі Гайнаўскага павета і рэалізаваць іншыя інвестыцыі патрэбныя Гайнаўшчыне. Думаю, што і самі самаўрадаўцы не разлічваюць на рэалізацыю так вялікай колькасці інвестыцый узамен за згоду на павелічэнне парку, але хочуць атрымаць больш, чым згаданыя 100 мільёнаў злотых і ў гэтым напрамку ідуць іх прапановы. Адначасна прадставілі яны праекты рэалізацыі інвестыцый па ахове асяроддзя, якія фінансаваліся б Нацыянальным фондам аховы асяроддзя і воднай гаспадаркі ў рамках запрапанаваных 100 мільёнаў злотых, што можа быць рэальнай дапамогай на сённяшні дзень. Хаця прадстаўнікі Міністэрства асяроддзя гавораць аб большых магчымасцях фінансавання гмінных інвестыцый, то няма канкрэтных прапаноў, якія выходзілі б з іншых ведамстваў, чым Міністэрства асяроддзя і тычыліся б, напрыклад, будовы дарог ці ўспамання іншых публічных інвестыцый. Самаўрады Гайнаўшчыны могуць выступаць за такой дапамогай на такіх самых умовах як гміны з іншых рэгіёнаў Польшчы.

Ці знойдуць грошы на дафінансаванне інвестыцый?

Войт і радныя Белаежскай гміны яшчэ раней гаварылі, што не маюць уласных сродкаў, каб далажыць іх да грошай прызначаных на праэкалагічныя інвестыцыі (трэба дакладваць 15% у якасці ўласнага ўкладу) і прасілі дазволіць выступаць за дапамогай без уласнага ўкладу або дазволіць карыстацца сродкамі з іншых крыніц фінансавання ў якасці ўласнага ўкладу. Прадугледжваецца, што разам з пабольшаннем парку фінансавую дапамогу атры-

малі б усе гміны Гайнаўскага павета, толькі меншую чым тыя, на якіх тэрыторыі пашыраўся б парк. Прадстаўнікі іншых гмін таксама выказваліся, што маюць малыя магчымасці, каб дакладваць свае сродкі да грошай прапанаваных Міністэрствам асяроддзя (менш увагі адводзілі на гэтыя справы больш зможныя самаўрады Гайнаўкі і Нараўкі). Прадстаўнікі міністэрства гаварылі, што паспрабуюць знайсці выхад з такіх абставін, але да гэтай пары яшчэ не вырашана справа магчымасцей змяншэння ўласнага ўкладу. Аднак міністр асяроддзя Мацей Навіцкі заявіў, што самаўрад Белаежы можа штогод выдзяляць па 1 мільёне злотых на інвестыцыі, а да яго дакладвалася б 8 мільёнаў злотых у рамках Белаежскай праграмы развіцця і таму прапануе ён скласці спісак інвестыцый, якія дафінансаваліся б у першую чаргу.

— Узнік ужо спісак прыярытэтных інвестыцый, якія адобрыла міністэрства, — заявіла ў лістападзе прэс-сакратар Міністэрства асяроддзя Магда Сікорская. Аднак і гэтыя інвестыцыі могуць не атрымаць еўрасаюзных і дзяржаўных сродкаў з Нацыянальнага фонду аховы асяроддзя і воднай гаспадаркі. Выступаючы, напрыклад, за грашамі на будову каналізацыі нашы самаўрады мусяць трымацца агульнапольскіх законаў аб будове каналізацыйных сетак з еўрасаюзным дафінансаваннем. Гаворыцца там, што на кожны кіламетр будаванай каналізацыі павінна быць магчымасць падключэння да яе 120 асоб (павінны яны жыць на гэтай тэрыторыі). Калі б нават гэты парог быў паніжаны да 100 чалавек, то ў нашых гмінах мала ёсць такіх месцаў, дзе можна было б будаваць каналізацыйныя сеткі паводле такіх прынцыпаў. Радныя з Белаежы і наваколя напамінаюць таксама аб нездзяйсненні абяцанняў з пагаднення падпісанага ў 1996 годзе, калі БНП быў пабольшаны прыблізна ў два разы. Гавораць, што Белаежская гміна не атрымала абяцаных грошай на будову звалкі смецця, ачышчальні сцёкаў для Будаў, Пагарэльцаў і Тэрэмісак, на збудаванне станцыі паляпшання якасці вады і на выкананне газаводаў, якімі транспартаваўся б газ у Белаежы. Самаўрадаўцы Нараўчанскай гміны маюць падобныя засцярогі.

Паразмаўляюць у рабочых групх і што будзе пазней?

Хаця апошнім часам прэс-сакратар Міністэрства асяроддзя Магда Сікорская паведаміла, што абодва бакі дайшлі да паразумення ў справе фінансавай дапамогі, якой пасля пашырэння тэрыторыі парку могуць спадзявацца самаўрады, то надалей сападняванні нашых войтаў і бурмістраў намога большыя, чым

прапановы міністэрства. Самаўрадаўцы Гайнаўшчыны патрабуюць фармальных гарантый у выглядзе папярэдняй дамовы, якая забяспечвала б даступнасць сродкаў на працягу некалькігадовага перыяду рэалізацыі праектаў, таксама ў выпадку змены ўрада. Самаўрады прапануюць таксама падпісаць дамову з Міністэрствам асяроддзя, з удзелам Белаежскага нацыянальнага парку, Дзяржаўных лясоў, падляшскіх маршалак і ваявод, якая гарантавала б даступнасць пабольшанага парку для жыхароў і акрэслівала б умовы супрацоўніцтва яго з самаўрадамі, а таксама прынцыпы сельскагаспадарчага выкарыстання зямель вакол Белаежскай пушчы і на палянах распаможаных на яе тэрыторыі. Аднак, хутчэй за ўсё, такія дамовы не будуць падпісаны, а ў выпадку няправільнага рэалізавання інвестыцый сродкі прызначаныя на іх могуць быць нават адменены, згодна з абавязавымі ў Польшчы законамі.

На падставе размоў у дзвюх рабочых групх відаць, што прапанаваныя дагэтуль урадавым бокам сродкі несумненна напярэць ахову асяроддзя ў пушчы і на прыпушчанскіх тэрыторыях ды стандарт жыцця мясцовага насельніцтва, але ў супастаўленні з патрэбамі, гэта адносна невялікія грошы. За 100 мільёнаў злотых нельга многа зрабіць, маючы на ўвазе, што яны мелі б быць размеркаваны на ўсе гміны Гайнаўскага павета. Аднак можа добра было б узяць і такія сродкі, бо могуць яны прапастці. Зараз відаць, што самаўрады нібыта згаджаюцца на пашырэнне парку, але прапануюць так невялікія тэрыторыі, што цяжка разлічваць, каб гэта задаволіла Міністэрства асяроддзя і яно запрапанавала дадаткова 100 ці 200 мільёнаў злотых на дапамогу мясцоваму насельніцтву. Калі б у час размоў не быў выпрацаваны кампраміс, заўсёды існуе магчымасць, што парламент можа прыняць пастанову, якая дазволіць пашыраць тэрыторыі паркаў без згоды мясцовых самаўрадаў. Тады наш парк можа быць пашыраны не на палову Белаежскай пушчы, як прапануецца зараз, але на ўсю яе тэрыторыю і прытым без вялікай фінансавай кампенсцыі. У такім выпадку людзі могуць пытаць, чаму не ўзялі і 100 мільёнаў злотых.

Яшчэ ў апошніх днях лістапада прыйшла пастанова з Міністэрства асяроддзя аб звальненні з пасады дырэктара Белаежскага нацыянальнага парку Малгажаты Карась (працавала на гэтай пасадзе два гады). Між іншым абвінавачваецца яна ў тым, што парк пад яе кіраўніцтвам недастаткова ангажувецца ў размовы аб пашырэнні тэрыторыі БНП. Дадаткова ў снежні падаў у адстаўку і сам міністр асяроддзя Мацей Навіцкі, галоўны канструктар праекта ў справе павелічэння парку, што моцна і так ускладняе далейшыя размовы.

Нараўка Восеньскае Ляўко- ва на выстаўцы

У апошнюю лістападаўскую суботу, 28.11.2009 г., у Галерэі імя Тамары Саланевіч у Нараўцы Гайнаўскага павета сабралася шмат людзей. Тут адкрылі багатую ў карціны выстаўку — плён сёлетняга асенняга пленэру, які адбыўся ў Старым Ляўкове. Трынаццаць мастакоў з Падляшша і з Брэста (Беларусь) малявалі на працягу двух тыдняў. Наваколле Старога Ляўкова ў восеньскіх промнях сонца вельмі ўсім спадабалася. Намалявалі цудоўныя пейзажы: вёску на правым беразе ракі Нараўкі, завілістую раку з прыгожымі берагамі, квяцістыя лугі, на якія наступае Белавежская пушча.

Мастакі прафесіяналы мелі ў Ляўкове добрыя ўмовы для творчай працы і адпачынку. Жылі яны ў агра-турыстычнай кватэры Ірэны і Славаміра Ігнаціюкоў ды ў стараляўкоўскай гасцініцы на другім паверсе святліцы, у якой мелі таксама сваю майстэрню.

Цяпер карціны Пятра Гагана, Віктара Кабаца, Марыі Крашэўскай, Ігара Янчука, Міхала Янчука, Андрэя Анхімовіча, Казіміра Юргелянца, Марка Хомчыка, Альжбеты і Аляксандра Гжыбкаў ды працы ў іншых пластычных тэхніках — батык Марыны і разьба ў гліне Валерыя Марчукоў з Брэста — можна агледзець у вясковай галерэі ў Нараўцы.

Цешаць вока пейзажы, намаляваныя М. Крашэўскай, К. Юргелянцам, А. Анхімовічам, П. Гаганам і іншымі. На іх выдавочнае захапленне мастакоў прыгажосцю ваколіц Ляўкова. У нараўчанскай галерэі лепшыя карціны змогуць пабачыць яшчэ і нашы патомныя.

Варта дадаць, што мастакі хочуць неўзабаве прыехаць у Ляўкова на зімовы пленэр „Ляўкова 2010”. Дагэтуль яны яшчэ не малявалі тутэйшых зімніх краявідаў.

Ніўская крытыка дапамагла

У гэтым годзе на старонках „Нівы” былі надрукаваны крытычныя допісы нашага карэспандэнта, мінш. пад загалоўкам „Як даехаць у Саўляны”. Наша крытыка не прайшла бясплёдна.

З акраіны Беластока ў Саўляны, якія знаходзяцца паўтара кіламетра ад горада, не ездзяць ужо выэксплуатаваныя і адыходзячыя на лом аўтобусы гарадской камунікацыі, а толькі такія, якія павінны ездзіць.

У г.зв. рабочыя дні (ад панядзелка да пятніцы ўключна) дадалі яшчэ адзін курс аўтобуса з нумарам „13”. Ездзіць ён пасля абеду. Было дзевяць аўтобусаў, а зараз іх дзесяць.

Цяпер на ўсіх аўтобусах на прыпынках лініі „13” вісяць актуальныя расклады язды аўтобусаў Прадпрыемства гарадской камунікацыі. Калі іх на якім-небудзь прапынку сарвуць, дык на другі дзень ужо наклеены новыя.

Апрача таго было поўна смецця паабапал дарогі ў Саўляны, а ўжо найбольш там, дзе дарога вядзе ў лес і хмызняк. Некаторыя гараджане тут зрабілі сабе звалку макулатуры і пустых пластмасавых бутэлек. Зараз тут наведзены парадак.

Такія факты вельмі цешаць. Ніўская крытыка дапамагла!

Ян ЦЕЛУШЭЦКІ

Хронікі нашай памяці

Тэкст і фота Ілоны КАРПЮК

— Колькі разоў у жыцці задумваемся над лёсам сваёй сям’і? Колькі разоў размаўляем з бацькамі ці дзядзі пра мінуўшчыну? Колькі ў нас патрэбы, каб ведаць пра сябе больш?

— Няма што ашуквацца, не зменім свету, не выратуем!

Так усхвалявана прамаўляла да сабраных у спартыўнай зале Падставой школы № 4 у Беластоку Бажэна Шрэдар з Сейна.

— Але сябе можам выратаваць, — дадала. — Самае цікавае тое, што можам вакол сябе, дастаткова выцягнуць руку. Наш абавязак — пазнаваць самога сябе і абараняць тоеснасць.

Памяць па-сейненску

Бажэна Шрэдар прыехала ў Беласток з групай сейненскай моладзі, якая паказвае аўтарскі спектакль „Сейненскія хронікі”. Паказваюць яго ўжо дзесяць гадоў. І хаця некаторыя могуць падумаць, што гэта такая старая адагрэтая катлета, але на падмостках вялікіх тэатраў акцёры, бывае, іграюць спектаклі яшчэ даўжэй. Варта дадаць, што „Хронікі” прэзентуе ўжо трэцяя група выканаўцаў і — так як і папярэднія — з вялікім поспехам.

— Працую з моладдзю па пяць гадоў, — тлумачыць Бажэна Шрэдар. — Гэта ўжо мае трэцяе пакаленне акцёраў.

Аднак акцёры не сустракаюцца толькі на рэжысёрскіх. Яны супольна дарастаюць, правяраюць сябе, развіваюцца і працуюць. Пішуць праекты, аддаюць сябе лакальнай грамадскай, дапамагаюць малодшым ды ўрэшце пазнаюць сябе, але праз прызму сваёй сям’і і складаных лёсаў сваёй мясцовасці.

— Трэба ведаць хто ты такі, — падводзіць адным словам ідэю сваёй працы Бажэна.

Гэтая думка асэнсоўвае працу асяродка „Пагранічча — мастацтваў, культур, народаў”, які будавала Бажэна са сваім мужам і сябрамі. Асяродак з’яўляецца таксама вялікім выклікам для іншых жыхароў, не толькі Падляшша, хаця нам, зразумела, самы блізкі гэты рэгіён. Адночы нехта назваў сейненскіх ідэалістаў „свіраверцамі”. Але ці дакладна трэба быць звар’яцелым, каб прысвяціць сваё жыццё пошукам тоеснасці рэгіёна, месца, людзей, сваёй тоеснасці таксама? Можна крыху так, бо і хто нармальны як апантаны верыць, што кожнаму з нас важная мінуўшчына, што кожны з нас патрабуе разгортваць гісторыю і шукаць, шукаць, шукаць. Частка людзей напэўна засяроджваецца толькі на будучыні. Як сказала Бажэна: „Я з такога пакалення, якога бацькі рэзка адмяжоўваліся ад мінулага і глядзелі толькі ў будучыню”. Практычныя асобы праўдападобна казалі б, што нічога дрэннага ў гэтым няма, а я паўтару звычайную праўду: без нашых дзядоў няма нас.

„Сейненскія хронікі” гэта спектакль, асновай якога з’яўляюцца сабраныя дзядзімі расказы і ўспаміны. Асабістыя, упарта забываныя, скрытаныя. Зразумела, не ўсе, бо аповесць пра крашанкі, якую я асабіста пачула ў час спектакля, не належыць да гэтых з роду хаваных перад сям’ёй гадамі, а проста расказвае пра святочны рытуал жыцця папярэдніх пакаленняў. Але важны. Асабліва для ўнукаў, якія часта ведаюць толькі хіміч-

ныя фарбы для размалёўвання яек. Следам за „Хронікамі”, так выдатным у сутнасным і мастацкім сэнсе творам, пайшло Аб’яднанне бацькоў АББА з Беластока.

Памяць па-падляшску

— Я гэтай гісторыі ўвогуле не чула, — здзіўлялася Барбара Пякарская, старшыня АББЫ, пасля таго як яе дачка прывезла расказы ад сваіх дзядоў. — Нам ніколі бацька гэтага не расказаў!

Дзеці, якія пачалі працаваць у рамках праекта „Падляшскія хронікі”, ужо наведаль сваіх дзядоў. Яны — апошнія пакаленне, якое традыцыйна выходзіла на вёсках, апошняе, якое помніць яшчэ сусветную вайну. А ў дзядуляў і бабуль асаблівы падыход да ўнукаў. Дазваляюць ім намнога больш і, як аказваецца, ахвотна расказваць намнога больш якраз ім. Можна дзесяці ў будучыні „Падляшскія хронікі” будуць візітнай картачкай нашай беларускай тоеснасці, мабыць, такога маштабу як гэтыя з Сейна (паказваныя не толькі ў Польшчы, але і па-за яе межамі; за працу над імі Бажэна Шрэдар атрымала ў гэтым годзе культурную ўзнагароду Маршалка Падляшскага ваяводства). Але не толькі такія хронікі і не толькі ў Беластоку разбуджаюць ахвоту пашыраць свая свядомасць мінуўшчыны.

— На маіх занятках па гісторыі ўсе абавязаны падрыхтаваць генеалагічнае дрэва, — кажа Яўген Янчук, настаўнік гісторыі ў Гайнаўскім комплексе беларускіх школ. — Калі вучні ўжо ўключаюць у справу, то паяўляюцца адзінкі, на жаль, толькі адзінкі, якім хочацца паглыбляць веды, пазнаваць самую блізкую гісторыю далей.

Генеалагічнае дрэва ствараюць таксама вучні Бельскага комплексу беларускіх школ. На польскай мове, на занятках па ведах аб грамадстве, таксама на ўроках беларускай мовы.

— Часам таргуюцца, ці не дастаткова аднаго варыянта, — смяецца Валянціна Бабулевіч, настаўніца беларускай мовы, — але калі трэба, дык трэба.

Валянціна Бабулевіч гэта чалавек з роду тых, якія не баяцца працы. А шмат яе патрабуе падрыхтоўка заняткаў пра лакальныя тэмы.

— Ходзім у Студзіводы да Дарафея Фіёніка, запрашаем гасцей на заняткі па гісторыі, культуры, знаёмімся агульна з беларускім жыццём і дзейнасцю, — распавядае спадарыня Бабулевіч. — Заўсёды запрашаем таксама бабуль, якія паказваюць і расказваюць пра нашы звычкі і традыцыі, хаця за-

раз ужо менш гэтых бабуль засталося. Неяк пазакрываюцца ўжо па хатах, але ўсё ж прабуем дайсці да іх. Ладзім таксама ўрокі ў музеі і экскурсіі па Бельску.

Старажытнасць Бельска-Падляшскага дазваляе крэатыўным настаўнікам карыстацца гэтай прасторай для адукацыйных мэт. У Гайнаўцы крыху інакш. Там працуе Музей і асяродак беларускай культуры, хаця не выкарыстоўваны поўнасьцю для адукацыі чарговых малодшых пакаленняў. Ёсць затое настаўнікі з вопытам, як хаця б Яўген Янчук, які яшчэ ў дзевяностых гадах, падштурхнуты ідэяй Дарафея Фіёніка, супольна арганізаваў для моладзі этнаграфічна-гістарычныя летнікі і зімнікі. Іх удзельнікі трапілі, здаецца, на апошні момант, каб сабраць успаміны пра бежанства, якое так моцна паўплывала на лёс нашых вёсак. Пры нагодзе моладзь звярталася таксама ў бок сваіх сямейных гісторый, а шмат хто з іх працягвае сваю працу і зацікаўленне гэтымі тэмамі да сённяшняга дня.

— У асноўным трэба працаваць па-за ўрокамі, так як мы ладзім розныя мерапрыемствы ці адзначаем важныя гадавіны ў рамках Клуба беларускіх спраў, — тлумачыць Яўген Янчук. — Можна на ўроках у гімназіі яшчэ ёсць магчымасць уводзіць лакальную гісторыю, але ў трохгадовым ліцэі няма на тое часу, а павінны быць спецыяльныя тэматычныя блокі адведзеныя лакальнай гісторыі. Праўда, калі я яшчэ вучыўся, пра мясцовыя справы зрэдку гаварылі выхавацелі класаў і па шчырасці ў асноўным пра вызваленне Гайнаўкі ды яе „чырвоны” характар.

Калі я спыталася ў свайго бацькі пра ўспаміны з часу ягонай школы, зразу сказаў, што ніхто не стараўся зацікавіць іх лакальнай гісторыяй. Пра будаванне беларускай тоеснасці таксама немагчыма сказаць. У семідзесятых гадах, калі бацька вучыўся ў беларускім ліцэі, можна было пайсці, напрыклад, у Музей гісторыі рэвалюцыйнага руху і там даведацца пра забастоўкі ў міжваенны час. У Гайнаўцы няма старых помнікаў ці Замкавай гары, але перасяляліся ў яе людзі з вёсак. Тыя аднак былі з роду бацькоў Бажэны Шрэдар і ў асноўным думалі пра сённяшні дзень ці будучыню, а адкідалі многа з таго, што вынеслі з бацькоўскай хаты. Сёння іхнія дзеці і ўнукі маюць шанец захаваць крышынкі мінулага, але часу засталася няшмат. А меншасці, такія як мы, беларусы, памалу знікаюць. Дапамагайце сваім дзецям захаваць сямейную тоеснасць.

Калі б спытаць нашага ліцэіста хто аўтар верша „Зайграй, зайграй хлопча малы”, той без сумнення адкажа: Паўлюк Багрым, каваль. Гэты, здавалася б, укаранёны погляд, на думку прафесара Міколы Хаўстовіча, малаверагодны. У святле новых доследаў аўтарства славутага верша прыпісваецца юрысту Ігнату Яцкоўскаму. Пасля паўстання 1830 года Яцкоўскі з’язджае ў Лондан, дзе займае пасаду ў партыі Чартарыйскага. Там супрацоўнічае з Аляксандрам Рыпінскім, з якім заснаваў друкарню і займаўся выдавецкай дзейнасцю. У адной са сваіх лонданскіх публікацый аўтарам „Зайграй, зайграй хлопча малы” ён называе вясковага хлапчука Петрыка. Аднак пасля вяртання на радзіму ён публікуе сваю спадчыну ў што-тыднёвіку „Kłosy”, дзе сустракаем тыя самыя радкі што і ў вершы „Зайграй, зайграй хлопча малы”. Ігнат Яцкоўскі, навагрудскі адвакат, умеў і любіў апавядаць усякія гісторыі свайго краю. Пісаў таксама вершы, хаця сам пра сябе казаў: *choć ja nie poeta*. Думку пра тое, што менавіта ён, а не Паўлюк Багрым, аўтар славутага верша першы выказаў баранавіцкі краязнавец Маліноўскі. Аднак беручы пад увагу эмацыйнасць доказаў, яго адкрыццё і тэзісы былі праігнараваны літаратуразнаўцамі.

— Наогул, пра беларускае літаратуразнаўства мы можам гаварыць толькі пасля 1990 года, — сказаў пафесар Хаўстовіч. — Раней яно знаходзілася пад вялікім ціскам палітыкі.

Калі гаварыць пра XIX стагоддзе, то кожны аўтар і твор патрабуюць новага асвятлення. Як славутая паэма „Энеіда навыварат”.

— Сёння нельга на сто працэнтаў

„Ніва” у Нараўцы

Ужо ў лістападзе гэтага года не дастаўлялі „Нівы” ў ГСаўскія крамы ў Старым Ляўкове і ў Плянце (Нараўчанская гміна). Ездзіў я ў пошуках беларускага тыднёвіка 10 снежня. Роварам праехаў туды і назад 14 км. У краме ГСу Нараўцы былі чатыры экзemplяры. Як паінфармавалі прадаўшчыцы: адзін экзemplяр купляе мясцовая настаўніца беларускай мовы. Купіў я два экзemplяры і прывёз у Новае Ляўкова. Дадам, што „Ніву” чытаюць у Альхоўцы, Семяноўцы, Нараўцы, Плян-

Маняць падарункамі

Апошнім часам Чаромху пачалі наведваць прадстаўнікі прыватных фірм, якія падказваюць як дбаць пра здароўе. У сапраўднасці прапануюць рознага віду рэчы, якія быццам бы ўплываюць на нашу бяссонніцу, рэўматызм, змяншаюць ціск крыві ці высокі ўзровень халестырыну. Прытым маняць людзей атракцыйнымі падарункамі. Напрыклад, 13 лістапада сустрэчу арганізавала фірма VITRUM пад лозунгам Міжнароднага дня прафілактыкі, а 24 лістапада — PROFILACTIS у рамках Еўрапейскага дня змагання з артэрыяльным ціскам крыві і дэгенерацияй пазваночніка. Зразумела, што многія пенсі-

Рэчаіснасць Беларусі

У ольштынскі Цэнтр навуковых даследаванняў прафесар Мечыслаў Яцкевіч запрасіў Анастасію Ілыну з Брэста, каб пазнаёміла слухачоў з актуальнай сітуацыяй у Беларусі; сустрэча адбылася 5 лістапада. Маладая дакладчыца ў 2006 годзе закончыла гістфак Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта, а зараз працуе ў Польскай акадэміі навук.

Спадарыня Ілына расказала пра Касту-

Фота і тэкст
Ганны КАНДРАЦЮК

Прафесар Ліля Цітко, кіраўнік Кафедры беларускай культуры віншуе Міколу Хаўстовіча са званнем прафесара

сказаць хто аўтар беларускай версіі „Энеіды”, — сцвярджае прафесар Хаўстовіч. — Адзін з поглядаў быццам аўтар Ігнат Манькоўскі — сумніўны. У святле новых пошукаў аўтарства прыпісваецца таксама Вікенцію Равінскаму. Гэты погляд выказаў ягоны ўнук Канстанцін, які знайшоў дома дзедаў рукапіс. Канстанцін Равінскі адзначае, што яго дзед запісаў паэму са слыху ад сваіх сялян.

Берагодна, што беларуская версія старэйшая за ўкраінскую. Пра гэта сведчыць адсутнасць адыхнай страфы, характэрнай версіі Катлярэўскага. Ды, як паказваюць апошнія доследы ўкраінскіх літаратуразнаўцаў, Катлярэўскі мог карыстацца беларускім тэкстам, паколькі ў яго сустракаем радкі беларускай „Эне-

це і ў Новым Ляўкове. Гэта мне вядома. Калі яшчэ ў іншай вёсцы, няхай чытачы адгукнуцца. У Нараўцы „Ніва” ёсць у продажы яшчэ на пошце.

Наведаў я аднаго дугэтэуль пастаяннага чытача „Нівы” ў Ляўкове. Пытаю, чаму перастаў чытаць наш беларускі часопіс.

— Замала ў ёй імнфраматцыі з вёсак на Гайнаўшчыне і Бельшчыне. Некалі была цікавая „Трыбуна чытачоў”, на жаль, яе няма. Любіў я яшчэ цікавую старонку гумару і сатыры.

— А мне каб „Сэрцайка” было, тады і купляла б, — дадала ягоная жонка.

Вядома, ранейшыя вясковыя ніўскія

янеры спакушаюцца на дарэмны падарунак. Пераканаўся і я ў гэтым 24 лістапада. Калі я з’явіўся ў ГОК на пятнаццаць мінут да пачатку сустрэчы, яе арганізатар заявіў, што ўсе месцы ў зале заняты і трэба прыйсці за дзве гадзіны. Такое ж спаткала і некалькіх іншых чарамшан.

На дванаццатую гадзіну сабралася больш дзясці чалавек. Я лічыў, што лекцыі не будзе, але рэабілітант з Седльцаў (так нам адрэкамендаваўся) пацешыў, што заняткі будуць праведзены. На маё пытанне, ці можна зрабіць некалькі здымкаў для „Нівы”, вышэйзгаданы ягамосць сказаў: „Na zdjęciach zabrania się robienia jakichkolwiek zdjęć”.

Абучэнне доўжылася каля гадзіны часу і абмяжоўвалася да свабоднай размо-

ся Каліноўскага і Францішка Багушэвіча ды пра цяперашнюю беларускую рэчаіснасць. У Беларусі зараз лічаныя школы, дзе навучаецца беларуская мова. Дзяржаўныя ўлады прымяняюць прэвентыўныя сродкі сілавых структур дзеля душэння апазіцыі, асабліва перад выбарамі. Аднак сцвярджаюць, што стабільнасць палітычных абставін у Беларусі забяспечваюць толькі рэпрэсіі КДБ ды прамыванне мазгоў з дапамогай ідэалогіі і прапаганды, было б спрашчэннем. На стабільнасць цяперашняй сістэмы ўлады ў Беларусі па-

Беларуская літаратура ў святле новых пошукаў

іды”. Гэта паказвае, што беларуская версія ўзнікла раней і да таго часу, пакуль запісаў яе Равінскі, яна бытвала ў вуснай народнай версіі. Яе аўтар, паводле такога меркавання, далей застаецца невядомым.

Яшчэ да выступлення Міколы Хаўстовіча беластоцкія калегі з Кафедры беларускай культуры ў Беластоку павіншавалі госця са званнем прафесара. Прафесар Мікола Хаўстовіч ад чатырох гадоў працуе на Кафедры беларускай філалогіі ў Варшаве. Да гэтага ён выкладаў у Беларускім дзяржаўным універсітэце. Сустрэча, якая была прысвечана новым пошукам і вылікала жывую спрэчку, адбылася ў рамках г.зв. Беларускіх чацвяргоў, 3 снежня г.г.

чытачы пастарэлі. Ім ужо і ў акулерах цяжка чытаць. А маладых няма...

Я ў такой сітуацыі ўзяў на сябе задачу вярнуць да чытання „Нівы” некаторых яе ранейшых падпісчыкаў і тых, якія куплялі родны тыднёвік у Нараўцы на пошце, у тамашняй краме (або ў Ляўкове ці Плянце), а таксама ў кіёсках „Рух” у Гайнаўцы. Лістанышы перасталі рэкамендаваць „Ніву”. Мо перш-наперш толькі той нумар з „Беларускім календаром”?

Вось як у нас „Ніву” чытаюць. Прыгадаем лозунг: „Толькі скнара і лянiвы не чытае „Нівы”!

Янка ЦЕЛУШЭЦКІ

вы на тэму хвароб сэрца і пазваночніка ды прафілактыкі. З таго, што я прыкмеціў, зацікаўленне лекцыяй было мізэрнае. Прысутныя чакалі... падарунка. Урэшце атрымалі — быў гэта жгут для локцевага сустава. З таго што мне вядома, у Чаромхаўскай гміне з’явіліся ўжо „штатныя” наведвальнікі, якія прыходзяць адно за падарункам. Іх мала цікавіць абучэнне. А прадстаўнікі фірм цешацца, бо карыстаюцца еўрасаюзнымі сродкамі, якія прызначаюцца на прафілактыку. На маю думку, лепш было б прызначыць гэтыя грошы на канкрэтнае лячэнне найбольш патрабуючым, чым набіваць кішэні прыватным фірмам, якія адно думаюць пра ўласны бізнес, а не пра грамадскую справу.

Уладзімір СІДАРУК

спяхова працуюць усе звенні дзяржаўна-бюракратычнага апарату. Гэты апарат характарызуецца высокім узроўнем кансалідацыі і ў выніку гэтага няма цяпер там яму рэальнай альтэрнатывы, якая б магла прывесці да дэмакратычных змен.

У завяршэнні выступлення дакладчыца прадставіла кнігу-альбом польскага фатографа Вітальда Юркевіча п.з. „Вобразы свядомасці беларуска-польскага памежжа”. Здымкі да кнігі фатограф выканаў на Брэстчыне.

Андрэй ГАЎРЫЛЮК

Прызабыты помнік

У сямідзесятых яшчэ гадах я прабаваў распытаць у мясцовых старажылаў ці памятаюць яны бюст цара Аляксандра II, які быў пастаўлены перад царквой у Белаежы незадоўга да выбуху І сусветнай вайны. На жаль, ніхто з іх не помніў. Праўда, некаторыя гаварылі, што быццам штосьці ім няясна прыпамінаецца, але канкрэтна яны нічога не могуць сказаць. Нечакана для мяне я ўсё ж спаткаў чалавека, які не толькі помнік памятаў, але і ўдзельнічаў у яго адкрыцці. Чалавек гэты — Ян Крук з Навасадаў. У той час быў ён вучнем народнай школы ў Белаежы. Спардар Ян нарадзіўся ў 1900 годзе, а памёр у лютым 1996 года ў Белаежскім доме сацыяльнай дапамогі і пахаваны на могілні ў Дубінах. Дзякуючы яму, я мог далучыць да веданых мною фактаў яшчэ пару новых.

Помнік Аляксандру II ў Белаежы.
(крыніца: <http://www.szukamypolski.com/>)

Згаданы помнік прастаяў у Белаежы ўсяго толькі 3 гады, таму і не вельмі людзям запамятаўся. Яго паставілі ў 1912 годзе, а ўжо ў жніўні 1915 года вывезлі ў Маскву. Разам з бюстам цара Аляксандра II вывезены былі два іншыя белаежскія помнікі — чыгуная статуя зубра, пастаўленая ў Звярынцы на памяць аб паляванні цара Аляксандра II ў 1860 годзе, а таксама абеліск, увекавечваючы паляванне караля Аўгуста III у 1752 годзе. Калі статуя і абеліск пасля заканчэння вайны былі вернуты ў Польшчу, то па бюсце і след прастыў. Зрэшты, пра яго вяртанне, па вядомых прычынах, ніхто і не дабіваўся.

Бюст цара Аляксандра II быў адліты ў металургічна-ліцейнай фабрыцы Эдварда Навіцкага ў Пецярбургу. Выканалі яго з цынку і пакрылі бронзай. Бюст паказваў цара ў мундзіры з пагонам. Паставілі яго на пастаменце ў кшталце ссечанай піраміды. Надпіс на ім быў выкананы на рускай мове і інфармаваў: „Міласцівы імператар самаўладальнік усяе Расіі Аляксандр-Вызваліцель царстваў з 1855 па 1881 год”. Пад надпісам размяшчаўся гербавы двухгаловы арол. Другі надпіс змяшчаў канцавы радкі маніфеста ад 1861 года аб адмене прыгону. Помнік высіўся на 2,30 метра. Быў агароджаны драўляным плотам.

Урачыстасць адкрыцця помніка адбылася 22 ліпеня 1912 года. Прысутнічала ў ёй каля ста чалавек. Помнік пасвяціў настояцель мясцовай царквы а. Міхал Шырынскі. Потым адзін з тутэйшых чыноўнікаў — Гвай з Заставы, прачытаў верш напісаны ім самім на гэтую акалічнасць.

На месцы помніка Аляксандру II у 1934 годзе быў пастаўлены помнік маршалу Юзафу Пілсудскаму, які ў 1942 годзе разбурылі немцы. У 1959 годзе на гэтым месцы быў адкрыты трэці па чарзе помнік, які ўвекавечвае ахвяры гітлераўскіх злачынстваў.

Пётр БАЙКО

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

Д Л Я Д З Я Ц Е Й І М О Л А Д З І

Па-беларуску мне... хіба цікавей!

З МАГДАЛІНАЙ ПАНАСЮК, лаўрэаткай XII Агульнапольскага конкурсу беларускай паэзіі і прозы, гутарыць Ганна Кандрацюк:

— *Магдаліна, я адчуваю што ў Цябе натуральная патрэба гаварыць вершам. Скажы, у якім узросце Ты напісала свой першы вершык?*

— У другім класе пачатковай школы. Настаўніца загадала нам класці рыфмаванкі. Я напісала і заняла першае месца.

— *А пасля быў працяг?*

— Пасля былі вершыкі на польскай мове, польскія конкурсы. Раз я дапамагала малодшай сястры і яна таксама заняла першае месца.

— *Ці ў Тваёй сям'і яшчэ нехта пісаў?*

— Не, але мой бацька ўмее гаварыць вершам. Ён раз дапамог мне напісаць вершы на конкурс, у якім я перамагла...

— *Спадзяюся, што ў гэты раз Ты пісала сама?*

— *(Смяецца).* Вядома, я паказала свае вершы адной настаўніцы беларускай мовы.

— *Ты — вучаніца другога класа Беларускай гімназіі ў Гайнаўцы. Хто ў Тваім класе выкладае беларускую мову?*

— Спадарыня Анна Каліноўская. Яна мой добры дух, раней выслала мяне на Сустрэчы „Зоркі”. Беларускаю мову я люблю з дзяцінства.

Добры ўплыў на мяне мела спадарыня Марыя Крук, настаўніца з пачатковай школы.

— *Менавіта ў апытальніку для Галерэі „Зоркі” Ты напісала, што хочаш быць юрыстам, але твой любімы прадмет — беларуская мова...*

— Так, так.

— *Калі Ты напісала свой першы беларускі верш?*

якой не перайначыш.

Цяпер многа размаўляю, але не бачу ў гэтым сэнсу заўсёды, аднак усім жадаю, каб у гутарцы не бачылі перашкоды. Таму што прыйдзе такі час, калі не будзем ужо магчы, жыццё не будзе чакаць нас. Усё будзе поўнае па берагі, — не будзе часу на размову. Тады не зможам нічога зрабіць. Застанецца нам глядзець у падлогу і думаць, як можна было гэтак жыць. Ды вось, калі мы яшчэ можам, размаўляйма колькі зможам. Гутарка найбольш важная ў жыцці. Без яе нельга праз жыццё ісці.

Запярэчаю, што свет сур'ёзны. Запярэчаю, што Ты маеш сэрца. Я Цябе раўную. Я Цябе кахаю. Калі адчуваеш тое, бачыш пунсовую ружу. Смакуеш гаркавы мёд. Каханне — цуд жыцця. Адчуваю любоў і трывогу ў сваім сэрцы. Дай мне сваю далонь, дай мне сваю ўсмішку.

— На Сустрэчах „Зоркі”.

— *Ці адчуваеш розніцу, калі пішаеш на польскай і беларускай мовах?*

— Вядома, на польскай мне прасцей, я размаўляю з бацькамі і сябрамі па-польску. Аднак, калі пішу па-беларуску, мне хіба цікавей.

— *Якое значэнне мае для Цябе ўзнагарода ў Агульнапольскім конкурсе беларускай паэзіі і прозы?*

— Я шчаслівая. Я не спадзявала-

ся, што апынуся сярод лаўрэатаў. Зараз, калі мяне заўважылі, я атрымала стымул. Я буду далей пісаць і буду свае вершы паказваць людзям.

— *А Твой тата з якой вёскі?*

— З Грабаўца каля Дубіч-Царкоўных.

— *Усё ясна. Ваш Грабавец вядомы ў беларускай літаратуры!*

Фота і тэкст

Ганны КАНДРАЦЮК

ЗАХАВАЦЬ ПАМЯЦЬ ПРА МІНУЛАЕ

Калі хочацца захаваць сваю спадчыну, трэба пачынаць з наймалодшых, задачай якіх будзе пераказаць яе будучым пакаленням.

Вельмі добра пра гэта ведаюць сябры Таварыства сяброў Арлянскай зямлі, якое ў гэтым годзе зладзіла этнаграфічна-моўных майстар-класы, падчас якіх вучні з Арлянскай гміны займаліся саломаліценнем, вышыўкай ды лазапляценнем.

— Дзеці вельмі ахвотна запісваліся на заняткі, — сказаў падчас падвядзення вынікаў праекта старшыня Таварыства сяброў Арлянскай зямлі Сяргей Мартыновіч. — Вядома, як заўсёды з вучнямі бывае, адны хадзілі часцей, іншыя толькі некалькі разоў.

Падчас заняткаў, якія адбываліся

няў, паколькі трэба мець сілу ў пальцах, але ахвота да працы сярод удзельнікаў яе заняткаў таксама была немалая.

Пра тое, што веды здабытыя падчас майстар-класаў патрэбныя, можа сведчыць прыклад Малгажаты Баршчэўскай — гімназісткі-другакласніцы, якая пасля заканчэння заняткаў па вышыўцы сама прабуе вышываць у хаце.

Працы вучняў, выкананыя падчас васьмімесячных майстар-класаў, прадстаўлены ў час падвядзення вынікаў праекта, якое адбылося ў комплексе школ у Орлі. Выставе спадарожнічалі салодкі пачастунак для ўдзельнікаў майстар-класаў ды ўручэнне памятных дыпламаў.

Мэтай майстар-класаў не былі толькі і выключна заняткі з народнымі творцамі.

— Хацелі мы, каб дзеці пачалі гаварыць па-свойму, — тлумачыць Сяргей Мартыновіч. — Усе заняткі адбываліся на дыялекце.

Вядома, што не ўсе ў адзін момант пачалі размаўляць між сабой на мове дзядоў, але, як тлумачыць Сяргей Мартыновіч, важнае, каб дзеці асвоіліся з мовай, пачалі яе разумець і толькі пасля пачыналі ёю карыстацца. Дарэчы, уся сустрэча, падчас якой падвядзца вынікі праекта, вялася па-свой-

ў Орлі, Кашалях і Малінніках, з дзецьмі працавалі народныя творцы. Сярод іх былі Зоя Майстровіч з Рудутаў ды Вера Нічыпарук з Маліннік. Першая з іх займалася саломаліценнем, другая — вышыўкай.

— На маіх занятках удзельнічала 13 дзяцей, — тлумачыць Вера Нічыпарук. — Спачатку было некалькі хлапцоў, але пасля засталіся адны дзяўчаты. Ахвота да працы ў іх была вельмі вялікая.

Як кажа Зоя Майстровіч, праца з саломай цяжкая для наймалодшых вуч-

му. І хаця на ўсе пытанні дзеці адказваюць па-польску, не маюць праблемы са зразуменнем дыялекту.

Таварыства сяброў Арлянскай зямлі намерваецца правесці падобныя майстар-класы таксама праз год.

— Але гэтым разам хочам больш засяродзіцца на мове, — аб'ясняе Сяргей Мартыновіч.

Падвядзенне вынікаў этнаграфічна-моўных майстар-класаў адбылося ў Орлі 11 снежня.

Міхась СЦЕПАНЮК

Магдаліна ПАНАСЮК

Калі я гляджу ў твае вочы, я бачу...
Менавіта, што ў іх відаць?
Я бачу...
Прыгожы месяц у цёмнай ночы.
Я бачу...
Шчасце. Ад яго хочацца скакаць.
Цяжка сказаць, што тады адчуваю, можа шчасце, а, можа, спакой.
Хіба, проста — кахаю.
Не знаю я, як гэта ёсць са мной.
Але калі я бачу з іншай Цябе, быццам хтось мяне забіў, і сэрца не б'е ўжо мае.
Ты ўсю энергію з мяне спусціў.
Пасля я з сумам хаджу, не хочацца мне на Цябе глядзець, па падлозе вачыма ваджу.
Мне гэта мінае і цябе перапрашаю.
Зноў для мяне дарагі можаш быць, Хопіць, што скажаш „кахаю” і я зноў ажываю.

Калі я сказала першае слова, не ведала, што яно значыць.
Была гэта мая родная мова,

Рыбалы

Рака Нарва адыграла вельмі важную ролю ў жыцці многіх падляшскіх мясцовасцей. Гарантавала насельніцтву харчаванне, давала працу пры сплаве дрэва на поўнач. Блізкасць рэчкі значна ўплывала на тое, чым займаліся жыхары навакольных вёсак.

Менавіта так было з Рыбаламі — вёскай, якая раскінулася пры дарозе Беласток — Бельск.

Гэтая вёска, якая сёння размешчана каля 2 кіламетраў ад рэчкі, была заснавана ўсходнеславянскім насельніцтвам. Да XVI стагоддзя Рыбалы знаходзіліся побач Нарвы. Дарэчы, наваколле ракі было вельмі густа заселеным у даўнія часы. З дахрысціянскіх часоў паходзяць многія цікавыя археалагічныя аб'екты ў наваколлі вёскі.

Ужо сама назва вёскі паказвае чым

займалася яе насельніцтва. Менавіта жыхары Рыбалаў давозілі на замак у Бельску злоўленую сабою рыбу. Праца гэтая не была лёгкай, паколькі патрэбы бельскага замка былі вельмі вялікія. Сваю сённяшняю лакалізацыю вёска атрымала падчас валочнай памеры ў XVI стагоддзі.

Валочная памера, падчас якой перанесены былі як хаты, так і царква, мела яшчэ іншыя паслядоўнасці. Усе хаты і забудова былі ўпарадкаваны і пастаўлены ў шэраг.

Варта таксама дадаць, што ў XVIII стагоддзі ў Рыбалах дзейнічаў фальварак, заснаваны па ініцыятыве бельскага старасты Яна Клеменса Браніцкага. На жаль, фальварак згарэў у 1757 годзе і ніколі ўжо не вярнуўся да даўняга выгляду.

Гаворачы пра перасяленне Рыбалаў, варта перанесціся ў XX стагоддзе, калі ў 1915 годзе жыхары вёскі вымуша-

ны былі падацца ў бежанства — масавыя ўцёкі беларускага насельніцтва Падляшша ў глыб Расіі перад нямецкімі войскамі, якія наступалі з захаду.

Цэнтрам духоўнага жыцця гэтых абшараў з'яўляецца несумненна рыбалаўская царква св. св. Кузьмы і Дзям'яна. У састаў прыхода апра-

ча Рыбалаў уваходзяць вёскі Канюкі, Войшкі ды Рэпнікі.

Будучы ў Рыбалах, варта адведаць створаны настацелем тутэйшай царквы айцом Рыгорам Сасной і матушкай Антаніянай Троц-Сасной Музей матэрыяльнай культуры „Бацькаўшчына”.

Міхась СЦЕПАНЮК

Музыка з кайфам

„На Каляды, на Каляды, ага, ага”

Знаходзімся якраз у перадсвяточным перыядзе. Калядны час у першую чаргу спрыяе спевам калядак. Наогул прыпамінаем тыя добрыя вядомыя, на жаль, рэдка вучымся новых, але, як паказвае жыццё, кожная сям'я традыцыйна захоўвае свае калядныя гіты!

Поп-культура таксама мае свае калядныя прапановы і кожны год гурты прэзентуюць новыя варыянты калядак ці зусім аўтарскія песні, якія распаўсюджаюць пра святочны час. У беларускай музыцы гэта таксама ўжо традыцыя, таму і менш, і больш папулярныя выканаўцы не прапускаюць нагоды паддобрацца слухачам новай песняй, звязанай са святочным часам. Рэдка хто распаўсюджае ў песнях пра народзіны Ісуса Хрыста, хаця гэтыя гісторыя прасочваецца. Застаецца наогул толькі святочны кантэкст, але гэта і так вельмі важнае. Так, напрыклад, у гіце „На Каляды” Аляксандра Памідорава (цытата з песні ў загаловку), вакаліст час ад часу рэпуе, што Хрыстос нарадзіўся, хаця песня распаўсюджае ў асноўным пра Беларусь. Божае нараджэнне здаецца таксама заставацца негдзе ў фоне песні, якая ў мінулых сезонах наблытала ў гіт-парадах. „Каляда”, якую заспяваў Ян Майзэр здабыла столькі прыхільнікаў, што і адмоўных стаўленняў. Камусь музыка не па-

дышла, другому не спадабаўся спосаб спеву. Так, так, калядныя творы, якія выконваюцца папулярнымі музыкамі гэта ўжо не калядкі, а тавар, якія паддаецца жорсткай ацэнцы слухачоў. Ставяць іх у рэйтынгі, лашчаць або крытыкуюць. Гэта ўжо песні, не калядкі, якія маюць свой асобны чар. Кволая гэтая мяжа, але можна яе знайсці. Аднак без сэнсу было б адмаўляць права на выкананне калядных твораў сучасным выканаўцам. Часта нясуць яны з сабой вельмі чалавечае, патрэбнае пасланне, а ў галоўным проста ўводзяць нас у спакойны, урачысты настрой і час. Не зменіць гэтага ні гіт-парад, ні нейкая гарачая дыскусія наконт абходнасці ці неабходнасці такіх песень. Кожны музычны мастак мае права цешыць людзей тым, чым захаца, а калі гэта песня пра святочны час ці пра пухкі снег, пра сані, якія вязуць нас у біблейскі свет, ці пра чалавечую дабрыню, якая праяўляецца ў святочны перыяд — гэта добра для нас як людзей.

Калядны час мае яшчэ адну сваю адметнасць — адбываецца тады шмат выступаў і канцэртаў, прымеркаваных да настройкі людзей, цёплых, мастацкіх і ўрачыстых сустрэч. Музыка тады здаецца мець зусім іншы твар. Пра такія мерапрыемствы распаведу іншым разам.

i_basovka@o2.pl

Галерэя Зоркі

1. **Імя і прозвішча:** Магдаліна Панасюк
2. **Твой любімы прадмет:** беларуская мова.
3. **У жыцці хачу стаць:** юрыстам.
4. **У сяброў цаню:** шчырасць.
5. **Не люблю:** людзей, якія не кажуць праўды.
6. **Па-беларуску размаўляю:** на ўроках беларускай мовы.
7. **Кніжка, якая мяне захапіла:** „Дзяўчына Амерыкі”.
8. **Падабаецца мне музыка:** хіп-хоп.
9. **Люблю размаўляць:** з сябрамі, найбольш з Марленай і Касяй.
10. **У „Зорцы” падабаецца мне:** крыжаванка.
11. **Чаму:** Бо заўсёды рашаю яе разам з Касяй.

Польска-беларуская крыжаванка № 51

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 47:

Жук, сані, кіно, Ас, колер, палатка, качка, Ада, корм. Жар, кактус, кола, сілач, манетка, норка, акр, дом, лістапад.

Узнагароды, каляровыя фламастэры, выйгралі **Уршуля Васілюк, Магда Свентуховская** з Новага Корніна, **Моніка Сакалоўская** з Дубін, **Анна Карчэўская** з Гайнаўкі, **Паўліна Паплаўская, Клаўдзія Дарашкевіч, Адріяна Антанюк, Марта Міхальчук, Мартына Швед** з Бельска-Падляшскага. Віншруем!

Kula	Gromaada							Kalendarz
	Akordeon							
		Oddech	Firma	Fakt	Narewski	Kwadrat		
						Mi		
Rap			Oko					
	Język				Widok			
Wers strofa						Kort		
Syn	Dykando							
Socha					Setka			
Ty								
Niebo					Chiny			

Сентыментальнае падарожжа ў Бельск

10 лістапада 2009 года адбыўся падарожжа ў Бельск. Па запрашэнню настаўніц беларускай мовы Яўгеніі Таранты і Анны Бжазоўскай, а таксама дырэктара ліцэя Андрэя Сцепанюка я наведаў 3-я класы Бельскага белліцэя. Вучні там розныя — адны не надта цікавіліся тым, што я наведаў іх са сваім зборнічкам, другія ўважліва слухалі, ставілі разумныя пытанні, прасілі аб аўтограф на найнавейшым зборнічку. Дарэчы, зборнічкаў у мяне не надта многа і хай яны трапяць да шчырых чытачоў маёй творчасці. Папраўдзе, зацікаўленне маймі кніжкамі не было такое вялікае як сярод гродзенскіх ці брэсцкіх студэнтаў, але ж гэта не Беларусь, толькі Польшча. У нас вучні не надта цікавяцца паэзіяй, больш глядзяць матэрыяльных спраў і такія ж узніклі ў іх пытанні. Адзін з вучняў запытаў ці я маю з вершаў матэрыяльную карысць.

Фота Матэвуша Юхімовіча

Паэзія — гэта тэрапія і бальзам для душы. Паэт цераз вершы шукае паяднання з чытачом, які падобна ўспрымае свет душы і мае падобны літаратурны густ. І такіх слухачоў сустраў я сярод моладзі бельскага белліцэя. Было некалькі разумных пытанняў. Асабліва зацікавіла мяне асоба аднаго руплівага вучня, якога завуць Якуб. Аказалася, што Якуб — сын вядомай беларускай паэтэсы і настаўніцы беларускай мовы Марылі Базылюк, якая памерла ў 1994 годзе. Хлопец ставіў цікавыя пытанні, а на канец папрасіў у мяне экзэмпляр зборнічка з аўтографам. Для такіх людзей я з ахвотай падпісваю сваю кніжку, бо ведаю, што для іх мая творчасць неабябавая і такія людзі заўсёды будуць вяртацца ў свет літаратуры, каб лепш зразумець акружаючы свет. Падыходзілі таксама іншыя вучні і прасілі кніжак. Адзін вучань — Матэвуш Юхімовіч — малады фатограф рабіў прыгожыя здымкі, дзякуючы якім застаецца памятка ад сустрэчы.

Агульна я вельмі задаволены з сустрэчы. Прыемна мяне сустрэлі настаўнікі белліцэя, якія я закончыў у 2000 годзе. Асабліва тыя, якія мяне вучылі: настаўніцы беларускай мовы Анна Бжазоўская і Яўгенія Таранта, паланістка Зофія Карыцкая, русістка Яўгенія Апалінская, настаўніца географіі Яўгенія Крук ці настаўнік гісторыі Уладзімір Вавульскі. Усе яны мяне цёпла ўспаміналі і цікавіліся як зараз пражываю. Гэта была вельмі сардэчная сустрэча і з настаўнікамі, і з вучнямі ў школе, у якой і я вучыўся. Прыемна было пабачыць сваю фатаграфію, змешчаную сярод іншых пісьменнікаў „белавежцаў”. Гэта значыць, што тут мяне паважаюць і чакаюць майх новых кніжак.

Юрка БУЙНЮК

3 мастацкімі традыцыямі

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

У Гайнаўцы ўжо традыцыяй сталі конкурсныя агляды непрафесійнага мастацтва. Карыстаюцца яны прызнаннем у моладзі і дарослых, якія паспрабавалі сваіх сіл у жывапісе ці разьбе. Некаторыя ўжо некалькі разоў прымалі ўдзел у аглядах, а нават сталі наведваць пленэры для прафесійных мастакоў. Напрыклад, гайнаўскі жывапісец Пётр Гаган зараз прэзентуе свае алейныя работы на выстаўках разам з вядомымі мастакамі Польшчы. На гайнаўскім конкурсе можна было ўбачыць разьбу Славаміра Смыка з Кляшчэляў, які здабыў прызнанне вядомых польскіх разьбяроў. На зломе XX і XXI стагоддзяў у аглядзе часта перамагалі вучні і студэнты з Гайнаўшчыны. Бывалі таксама гады, калі заўважальную частку выставачнай залы Гайнаўскага дома культуры займалі — побач рысункаў, жывапісу і разьбы — габелен, карунка і вышыўка. Пазней арганізатары конкурсу для гэтага роду творчасці сталі ладзіць асобныя выстаўкі. У гайнаўскім мастацкім аглядзе прымалі ўдзел таксама жыхары Гайнаўскага дома сацыяльнай дапамогі, які зараз называецца Павятовым асяродкам дапамогі. Сярод работ гэтых людзей ёсць вельмі цікавыя і непаўторныя, вартыя ўзнагароды працы.

— Агляд мастацкай творчасці непрафесіяналаў з Гайнаўкі быў наладжаны першы раз у канцы шасцідэсятых гадоў, яшчэ ў драўляным будынку, у якім пазней размяшчаўся аўтавакзал. Чарговыя агляды арганізаваны былі ўжо ў сённяшнім будынку дома культуры, а ад шаснаццаці гадоў конкурсы непрафесійнага мастацтва былі пашыраны на ўдзельнікаў з Гайнаўшчыны і ў такім выглядзе ладзяцца па сённяшні дзень, — паінфармаваў гайнаўскі мастак Віктар Кабац.

У XVI Аглядзе непрафесійнага мастацтва Гайнаўскай зямлі „Гайнаўка-2009” прынялі ўдзел 28 чалавек, якія прапанавалі каля 130 работ. Падвядзенне вынікаў працы конкурснай камісіі і адкрыццё выстаўкі адбылося 6 снежня ў Галерэі „Гайна” ў Музеі і асяродку беларускай культуры. Хаця арганізатарам мерапрыемства ўвесь час выступае Гайнаўскі дом культуры, то ад нейкага часу пасляконкурсныя выстаўкі ладзяцца ўжо пастаянна ў памяшканні Беларускага музея, дзе знаходзіцца гарадская галерэя.

На тварах многіх удзельнікаў конкурсу, іх сямейнікаў і знаёмых, якія з нецярыплівасцю чакалі абвешчання вынікаў, красаваліся ўсмішкі. Аднак некаторыя не скрывалі свайго хвалявання, асабліва тыя, што ўпершыню прыступілі да мастацкага спаборніцтва. На выстаўцы можна было ўбачыць алейныя работы, пастэлі, рысункі тушшу, вугалем, пяром, крэйдай, акрыльныя работы, тэмперы, акварэлі і разьбу. Узнагароды, дыпламы і сувеніры ўручыў бургмістр Анатоль Ахрыцок, паколькі мерапрыемства фінансавалася з бюджэту горада і Маршалкоўскай управы Падляскага ваяводства. У катэгорыі самабытных

Славамір Рыбак (справа) і Мікола Яноўскі мелі аб чым пагаварыць у час адкрыцця выстаўкі

творцаў перамаглі Славамір Рыбак (алеіная праца) і Міхал Коц (разьба). З ліку творцаў, якія вучыліся ў мастацкіх сярэдніх школах, перамагла Малгажата Мруз (пастэльная работа), а сярод жыхароў Павятовага асяродка дапамогі галоўную ўзнагароду атрымаў Яўген Вісьнёўскі за інтарсію.

— Мы маем надзею, што адкрыем у будучыні наш конкурс на ўдзельнікаў з Бельскага і Сямятыцкага паветаў. Маюцца таксама планы ўключыць у наша мерапрыемства жыхароў Еўрарэгіёна „Белавежская пушча”, у тым ліку з Пружанскага, Камянецкага і Свіслацкага раёнаў, — заявіў дырэктар ГДК Андрэй Скепка.

— Асобы, якія збіраюць мастацкія працы на ваяводскія агляды, інфармавалі, што ў Бельскім і Сямятыцкім паветах менш непрафесійных мастакоў, якія публічна прэзентуюць свае работы, — дадаў Віктар Кабац. Паінфармаваў ён, што гайнаўскія мастакі намерваюцца наладзіць у Гайнаўскім доме культуры дзяжурствы, у час якіх давалі б яны непрафесійным жывапісцам па рады як правільна падрыхтаваць палатно да малявання ці як завяршыць маляванне і аправіць карціны.

Пераможца Славамір Рыбак з Нурца (ураджэнец Галадоў) і вылучаныя Мікола Яноўскі са Старога Беразова ды сын Славаміра Рыбака, Матэвуш, малююць алейныя карціны, а і тэхніка ў іх крыху падобная.

— Я цікаўлюся жывапісам з дзяцінства, а калі малюю, забываюся аб штодзённасці і адпачываю. Раней многа маляваў Белавежскую пушчу, а апошнім часам паказваю краявіды з нашых вёсак. Вось тут поле побач Галадоў (за карціну „Баранаванне” атрымаў галоўную ўзнагароду). Там пасвіліся коні каля Кашалёў, а тут кляшчэлёўскі краявід, — сказаў Славамір Рыбак.

— Гэта бацька заахвоціў мяне маляваць. Калі ёсць вольны час я іду да яго і пад наглядам бацькі выконваю алейныя карціны, нацюрморт і краявіды, — гаварыў Матэвуш Рыбак, які таксама часта наведвае бабулю ў Галадах і малое навакольнае краявіды (на ўзнагароджанай

працы „Вароны за плугам” відаць галадоўскі краявід).

— У мінулым годзе я заняў першае месца за карціну „Паводка”, а ў гэтым годзе ўзнагародзілі маю „Рэчку ў пушчы”. Я стаў многа маляваць, калі пайшоў на пенсію, а праца з пэндзлем дае мне вялікае задавальненне, — сказаў Мікола Яноўскі. — Людзі са Старога Беразова хваляць мае карціны, але ніхто з іх не рашаецца купіць алейную працу сабе або на падарунак. Затое купляюць мае работы прыезджыя.

На гайнаўскіх выстаўках непрафесійнага мастацтва заўсёды многа краявідаў і рэалістычных карцін, але паяўляюцца таксама нерэалістычныя работы, а нават абстрактныя працы.

— Нашы людзі, што не здабылі мастацкай адукацыі ў школах, вучацца абстрактнаму мастацтву з кніжак, фільмаў і маюць нагоду знаёміцца з нерэалістычнымі працамі на выстаўках, — лічыць прадстаўнік школы каларыстаў, жывапісец Віктар Кабац.

— На маю думку, адны з лепшых прац гэта пастэлі Малгажаты Мруз, — заявіў гайнаўскі мастак-фатограф Уладзіслаў Завадскі.

Гайнаўская настаўніца Малгажата Мруз заняла першае месца ў групе адукаваных мастакоў з пастэльнай карцінай „Восень”, якая здалёк змахвае на рэалістычную працу, але такой не з’яўляецца.

— Я найчасцей малюю пушчу і дрэвы. Звяртаю ўвагу на цяпло і каларыт дрэў, а свае працы выконваю тэхнікай сухіх пастэляў, бо няма часу маляваць алейнымі фарбамі, якіх у мінулым я крыху трымалася, — сказала Малгажата Мруз.

Даволі абстрактную алейную работу паказаў прадстаўнік самабытнага мастацтва Андрэй Боўтрык („Мяцеліца”), які заняў трэцяе месца, а Баляслаў Гвоздзік прадставіў алейны партрэт (другое месца). На выстаўцы экспанавалася разьба па дрэве. Міхал Коц выканаў на конкурс чатыры фігуркі — „Нябесна-зямны аркестр” і размаляваў іх, Мікола Корх прадставіў разьбу „Танцуючая” (другое месца), Мечыслаў Дудзін — разьбу „Мысляр” (трэцяе месца), а Мікола Ягдніцкі — барэльеф „Святая Сям’я” (вылучэнне).

Рэлігія ў Беларусі

У днях 26-27 лістапада ў Беластоку праходзіла навуковая канферэнцыя „Рэлігійныя перамены ў Беларусі”, ладжаная Беларускамі гістарычным таварыствам. Дыяпазон тэм ахопліваў розныя перыяды — ад ранняга сярэднявечча да пасляваенных падзей. Удзельнікамі канферэнцыі былі вучоныя з Беларусі і Польшчы.

Мажэна Лідкэ засяродзілася на сацыялагічных аспектах рэлігійных канверсій, якія ў беларускай гісторыі пакінулі выразны след. Канверсія з’яўляецца свядомым самастойным выбарам дарослым чалавекам новага веравызнання з воляй падпарадкавання новым патрабаванням. Дакладчыца на прыкладзе сучасных мадэляў канверсіі прасачыла іх дзеянне ў мінулым датычнае вядомых грамадзян Вялікага Княства Літоўскага Льва Сапегі і Марцыяна Агінскага. Важным стымулам канверсіі ў ВКЛ быў артыкул Гарадзельскай прывілеі ад 1413 года, які ў прынцыпе не дазваляў займаць вярхоўных пасадаў у Княстве асобам некаталіцкага веравызнання.

Сяргей Токць расказаў пра канкрэтныя правы рэлігійнага жыцця на прыкладзе дзвюх мясцовасцей — Скідаля і Берштаў. Дакладчык заўважыў, што праводзіць гістарычныя даследаванні эпохі Рэчы Паспалітай вельмі складана з прычыны беднасці даследчых крыніц. У пачатку XVI ст. у Скідальскай воласці існавала праваслаўная царква, а ў 1644 годзе згодна прывілеі караля Уладзіслава IV было заснавана мястэчка Скідаль і ў гэтым мястэчку была пабудавана ўніяцкая царква, якую ўфундаваў тамашні воіт, селянін Павел Казейка. Гэты факт дазваляе шмат меркаваць пра тадышнія грамадства, бо ўжо ў наступных стагоддзях такую падзею ўявіць немагчыма. Праўда, у XX ст. Ілья Клімовіч пабудоваў царкву ў Грыбоўшчыне, але больш такіх фактаў знайсці складана. Хаця ўсе скідальскія праваслаўныя сяляне плацілі дзесяціну гродзенскаму каталіцкаму касцёлу, усё ж такі яны змаглі самастойна пабудоваць царкву. Факт, што сялянскія эліты прымалі такую ролю ў храмавым будаўніцтве, сведчыць пра іх заможнасць. У наступных стагоддзях наглядаем паступовую дэградацыю беларускага сялянства ва ўсіх дзялянках жыцця: у эканамічнай, сацыяльнай, палітычнай. Пра існаванне цэркваў у XVIII ст. захавалася толькі некалькі звестак, якія паведмалі, што цэрквы знаходзіліся ў вельмі дрэнным стане, усё былі рэкамендацыі іх рамантаваць, але не было для гэтага сродкаў; значыць, сяляне апынуліся ў такім стане, што ўжо не толькі будаваць храмаў не маглі, але не маглі іх нават рамантаваць.

У канцы XVIII — пачатку XIX стагоддзя, калі на нашых землях усталяваўся расійскі бюракратычны апарат і стаў выпускаць шмат папераў, тады на падставе гэтых папераў і дакументаў можна праводзіць больш дакладныя гістарычныя даследаванні. Большасць дакументаў таго перыяду датычыць сацыяльных праблем. Сяляне змагаюцца за зямлю з графам Чацвярцінскім; сотні старонок дакументаў прысвечаны гэтай барацьбе. У гэтых дакументах ні разу не згадваецца ні царква, ні святары — якую пазіцыю займалі яны ў гэтым супрацьстаянні. Адна толькі звестка паведамляе, што ўладальнікі прымушалі сялян працаваць у святочныя дні. Бывалі бунты сялян, скаргі высокім чынам, імператару і г.д.

Роля рэлігійнага інстытута царквы ў жыцці сялян змянілася пасля сялян-

Прафесар Яўген Мірановіч (злева) і прафесар Алес Латышонак

скіх рэформаў пачатку 1860-х гадоў, пасля Студзеньскага паўстання. На Царкву ўскладаецца вельмі важная функцыя арганізацыі адукацыі сялянства. І пра гэта маем шмат дакументаў. Напрыклад, новы святар, які прыехаў у Скідаль арганізаваць школы для сялян, сустракаецца з супрацівам гэтых сялян. Яны не хочуць ісці ў школу, якую арганізоўвае Царква, таму што там не вучаць польскай мове; праваслаўныя сяляне патрабуюць, каб іх вучылі польскай мове. Святар у сваёй скарге ўладам піша, што сяляне, пражываючы ў мястэчку Скідаль і навакольных мясцовасцях, яшчэ надта моцна прасякнуты польскім духам і не лічаць вялікім для сябе дабрадзействам заснаванне там вучылішча, калі там не вучаць польскай мове. Чаму яны хацелі вучыцца польскай мове? Калі гэтая праблема працягвалася далей і ў 1865 годзе былі дапытаны бацькі вучняў народнага вучылішча, якія патрабавалі навучання польскай мове, яны адказалі, каб вучылі надалей так, як заўсёды ёй вучылі іхніх дзядоў, іхніх продкаў. Гісторыкі рэлігіі XIX ст. мала звяртаюць увагі на той факт, што яшчэ доўгі час пасля скасавання ўніі, на працягу XIX ст. сяляне маліліся на польскай мове. Трэба меркаваць, што гэтая праблема характэрная не толькі Скідальшчыне, але і ўсёй Беларусі.

Пасля паўстання 1863 года адбываюцца вялікія змены, змяняецца lingua sacrum — мова Царквы; дзяржава пры дапамозе духавенства замяняе польскую мову царкоўнаславянскай і расійскай. Заўважма цікавы факт: ужо ў 1860-х гадах насельніцтва больш-менш не расло. Колькасць вернікаў у парафіі складала больш-менш каля пяці тысяч чалавек. У царкве, якая была ў Скідалі, пры максімальнай яе забітасці, магло памесціцца да пяціста чалавек. Тады ўнікае пытанне: а колькі людзей мелі магчымасць слухаць Божае слова? Калі б у гэтым ліку было і дзве тысячы дарослых людзей, з іх толькі кожны чацвёрты мог слухаць казанне святара. Пра гэта, дарэчы, пісалі і царскія чыноўнікі, патрабуючы пабудоваць у Скідалі новую царкву, бо ж у час службы большасць людзей стаяла на пагосце і павучальнага казання не чула.

У другой палове XIX ст. маса дакументаў паказвае, што сяляне скардзіцца на ўлады, адзін на аднаго і тыя скаргі

ўжо можна аналізаваць як крыніцу звестак пра жыццё таго часу. У гэтых скаргах мала ўжываюцца такія раней частыя тэрміны як „ласка Божая”, „воля Божая” і г.д. Губернскі чыноўнік, які праводзіў рэформу ў Скідальскай воласці, апярэўся каля дваццаці сялян, колькі яны плацяць падаткаў; большасць адказвала „а Бог іх знае”. У сялянскіх скаргах прасочваецца ўжо тое, чаго сяляне маглі навучыцца ў царкоўна-прыхадской школе або нават ад самога святара. Напрыклад, сяляне, якія скардзіліся на валасныя ўлады, пісалі, што яны церпяць такія беды, як ізраільцыяне ад фараона. Або адзін селянін, якога ў валасным упраўленні пабілі розгамі, а ён лічыў гэта несправядлівым, скардзіўся губернатару, што цэлыя суткі здзекаваліся над ім як яўрэі над Ісусам Хрыстом.

З паловы XIX ст. Евангелле выкарыстоўвалася для прысягі пры ўступленні чыноўніка на пасаду, напрыклад выбарных сельскіх старастаў, валасных старшыняў. Кандыдат кляўся іменем Божым, святым Евангеллем, верна і шчыра служыць цару і ягонай сям’і, не шкадуючы сябе, да апошняй кроплі крыві. Вось той староста ці старшыня даваў клятву не сваім сялянам, але цару, што будзе яму служыць да апошняй кроплі крыві.

У другой палове XIX — пачатку XX ст. выступае велізарная колькасць згадак у фактаграфічных матэрыялах пра малую рэлігійнасць беларускіх сялян. Аргументам тут будзе рост колькасці крадзяжоў з цэркваў; пра такія з’явы ў сінагогах ці касцёлах у дакументах таго часу не згадваецца.

Велізарныя змены адносілі да рэлігійнасці і духавенства адбываюцца пасля першай сусветнай вайны, калі аўтарытэт духавенства вельмі рэзка зніжаецца і можна сказаць, што афіцыйная рэлігійнасць насельніцтва Скідальшчыны церпіць поўны крах. Прычынамі гэтаму быў уплыў бальшавіцкай ідэалогіі ды канфлікты сялян з духавенствам за аплату духоўных паслуг. Практыкуючы вернікі, асабліва мужчыны, лічыліся здзівакамі, хаця былі і правыя вяртання да рэлігійнасці. Калі ў 1950 годзе савецкія ўлады хацелі ў вёсцы Бершты правесці калектывізацыю, а праводзілі яе гвалтоўнымі метадамі, напрыклад, сяляне вясной пасеялі збожжа, а летам прыходзілі ўлады і заяўлялі,

што ўсё перамераюць і на восені ўжо будучы збіраць ураджай як калгасны. Гэта выклікала стыхійны бунт і людзі з двух канцоў вёскі пайшлі ў сельсавет з косамі, віламі, абразамі, спяваючы рэлігійныя гімны; абразы былі ўзяты на ўзбраенне ў такім стыхійным бунце, калі ўлада зрабіла такое страшнае пакушэнне на іх права ўласнасці. Улады ў першы момант адступілі, а потым усё роўна калгас зрабілі.

На аснове сказанага пра гэтыя дзве мясцовасці можна зрабіць абагульняючыя вывады: беларускае сялянства, пачынаючы з XVI стагоддзя падвяргаюцца ўсё большаму прыгнёту, яно было адным з найбольш прыгнечаных у Еўропе; гэтаму віноўныя эліты беларускага грамадства, якія праходзілі рэлігійную канверсію і ўсё болей аддаляліся ад свайго грамадства. І сяляне ўсё больш дэградуюцца, адчуваюць усё большы ўціск. І рэлігійныя інстытуты не заўсёды былі на баку сялянства ў гэтай барацьбе. Гэтыя рэлігійныя інстытуты або займалі нейтральную пазіцыю, або становіліся на бок улады і паслухмяна выконвалі яе загады, а гэта наносіла ўдар афіцыйнай рэлігіі. І ў гэтым былі прычыны абыхавага ці нават адмоўнага стаўлення насельніцтва да рэлігійных інстытутаў, што з асаблівай сілай праявілася ў XX ст., у тым ліку ў міжваенны перыяд.

Да даклада Сяргея Токця Яўген Мірановіч дадаў вынікі сваіх апытанняў на конт міжваннага перыяду: у час вялікіх рэлігійных святаў кожны з хаты выходзіў святкаваць і ехаў на „одпуст”. Куды яны там дзеліся, калі ў царкве мог памесціцца кожны дзесяты ці кожны дваццаты вернік? Аднак месца хапала ўсім. Нармальна, у царкве былі жанчыны, у прынцыпе старэйшыя, моладзь бегала вакол царквы, мужыкі былі каля фурманак. У такім гарадку як Заблудаў быў рэстаран і пасля службы жанчыны вывалакалі сваіх мужоў з таго рэстарана. Такі быў парадак. На калядную ці велікодную ўсяночную таксама ішлі ўсе. Куды яны памяшчаліся, калі мороз даходзіў да дваццаці градусаў? Большасць тых, што не памесціліся ў царкве, заходзілі ў жыдоўскія крамы і куплялі семечкі; мужыкі спажывалі іх і грэліся. Такім вось чынам не ўсе, што выходзілі на святкаванне, ішлі на багаслужбу. Асноўнай прычынай такой малой рэлігійнасці і падатлівасці на канверсію трэба лічыць адсутнасць нейкіх царкоўных структур, якія б аб’ядноўвалі грамадства, якія б стваралі нейкія грамадскія сувязі. Падзея, што сярод праваслаўных беларусаў гэтыя сувязі найменшыя, бо менавіта калі здаюцца канверсіі, яны найчасцей з праваслаўя; у адваротным напрамку іх мала. Тут нешта ў структуры Праваслаўнай царквы спрыяе гэтым працэсам. І ў XIX, і ў XX стагоддзі рэлігійнасць тут аднолькавая. Калі бываю ў Мінску на Вадохрышча, стаіць там кіламетравая чарга за вадой. Але большасць з тых людзей толькі раз у год ідзе ў царкву, менавіта каб узяць тую ваду, а не дзеля нейкай рэфлексіі.

На думку Сяргея Токця Царкве было складана ўключыцца ў грамадскія працэсы і мацаваць сувязі паміж людзьмі, бо ў грамадстве дамінуючую ролю займала ўлада — ці то была панская ўлада, ці царская, ці яшчэ якая. Вось у грамадскіх канфліктах, якія мелі вялікае значэнне для людзей, святары не маглі ўключацца, бо яны былі залежныя ад улад — ці то ад князя нейкага, ці іншага пана. Духавенства было аддзеленае ад грамадства і гэта ўплывала на рэлігійнасць насельніцтва.

9 працяг Аксана Харчэнка з кафедры агульнай гісторыі Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта расказала пра арганізацыю царкоўнага жыцця ў Заходняй Беларусі ў 1931-1941 гадах.

Антон Мірановіч звярнуў увагу, што не вывучаная процьма дакументаў з XIX стагоддзя, якія б маглі праліць больш святла на стан рэлігійнасці беларусаў. Таксама недастаткова вывучаны ўплыў на іх рэлігійнасць сацыялістычных і камуністычных ідэй.

Маргарыта Ацйтка прысвяціла свой даклад беларускім тэмам на старонках парыжскай „Культуры”. Гэтыя тэмы прабіваліся на свет даволі марудна, а прычынай таму быў недахоп адпаведных рэдакцыйных кадраў. Першыя матэрыялы прысвечаныя Беларусі з’явіліся ў пачатку 1950 гадоў. Яны адлюстроўвалі рознае стаўленне аўтараў да спраў адносін з Усходам. Былі аўтары, што адмаўлялі беларусам, украінцам ці літоўцам права на безапыкунчы быт, але з ходам часу яны сталі саступаць больш сур’ёзнаму стаўленню да ўсходніх суседзяў Польшчы. Першы матэрыял на тэму беларускай рэлігійнасці паказаўся ў 1957 годзе і быў прысвечаны абмеркаванню эміграцыйнага „Беларускага зборніка”, а ў ім артыкула, прысвечанага савецкай канфесійнай палітыцы з 1922 года, калі ў СССР стаў завязвацца Саюз ваяўнічых бязбожнікаў. Ставілася пытанне, якую вартасць прадстаўляюць праваслаўныя епіскапы ў СССР, калі да вайны асталася іх толькі чатырох, а пасля іх лік вырас да дваццаці двух. Выснова была такая, што набор адбываўся з ліку кандыдатаў без духоўнай і свецкай адукацыі, а гэта дазва-

ляла лёгка ўводзіць агентуру ў царкоўныя структуры.

Аўтарам вельмі сэнсоўных матэрыялаў на беларускія тэмы ў 1970-х гадах быў прафесар Віктар Сукенніцкі; ягоныя публікацыі былі станючымі ўспрыняты беларускім эміграцыйным друкам. Сукенніцкі сцвярджаў недахоп ведаў пра Беларусь, бо беларуская гісторыя, якая апынулася ў падполлі, мала вядомая нават беларускім элітам. Сукенніцкі рыхтуе чытача ставіцца да Беларусі па-новаму, адкідаючы накопленыя ў мінулым варожыя беларусам міфы і стэрэатыпы.

Своеасаблівы дысананс згаданым раней матэрыялам уводзіў цыкл артыкулаў ксяндза Рамана Дзванкоўскага з 1973-1989 гадоў. Аўтар адмаўляў беларускім землям беларускага характару, дзе нямногія польскія касцёлы лічыў адзінай апорай польскасці. Характарызуючы працу ксяндзоў у Беларусі, ксёндз Дзванкоўскі асабліва клеймаваў ксяндза Уладзіслава Чарняўскага з Вішнева, называючы яго беларускім нацыяналістам, з-за таго, што гаварыў казанні і спавядаў верных на іх роднай беларускай мове. Ужо першыя артыкулы Дзванкоўскага чытачы ўспрынялі неадобна. Дзванкоўскі бараніў свайго адмоўнага стаўлення да ксяндза Чарняўскага тым, што прымяненне беларускай мовы набліжае католікаў да рускай, да Масквы, аддаляючы іх такім чынам ад польскасці і латыні.

Прафесар Антон Мірановіч расказаў пра рэлігійнае жыццё беларускай эміграцыі пасля другой сусветнай вайны.

Прафесар Захар Шыбека свой даклад прысвяціў адраджэнню пратэстантызму

ў незалежнай Беларусі. Зараз наглядаецца яго буйнае развіццё, асабліва яркае ў еўрапейскім маштабе, якому складана супрацьстаяць традыцыйным веравызнанням. Праблема гэтая ў беларускіх сродках масавай інфармацыі рэдка асвятляецца. Неапратэстантызм, следам за традыцыйнымі лютэранствам і кальвінізмам, завітаў у Беларусь у канцы XIX ст. На схіле савецкага перыяду пачынаецца буйнае пашырэнне пратэстантызму ў розных накірунках. За дваццаць гадоў, з 1988 да 2008 года, колькасць пратэстанцкіх абшчын вырасла ў 4,5 разы, у той час як каталіцкіх у 3,8 разы, а праваслаўных у 3,5 разы. Найбольш бурліва ўзрастала колькасць абшчын усіх разнавіднасцей п’яцідзсятнікаў — у больш чым трынаццаць разоў. Ужо ў 2001 годзе колькасць пратэстанцкіх абшчын наблізілася да колькасці прыходаў Праваслаўнай царквы. Таму ў 2002 годзе з’явіўся новы закон, які ўводзіў новыя нормы рэлігійнага жыцця ў Беларусі і істотна запавольваў пашырэнне пратэстантызму ў Беларусі, калі не змаглі перарэгістравацца многія неапратэстанцкія абшчыны.

Асабліва вялікая колькасць пратэстанцкіх абшчын зарэгістравана на Палессі. Большая канцэнтрацыя пратэстантаў назіраецца ў чатырох цэнтрах: Пінск — Столін, Брэст — Кобрын, Слуцк — Салігорск, Баранавічы; зараз фармуецца пяты цэнтр Калінкавічы — Мазыр. Апрача іх заўважнымі пратэстанцкімі астравамі з’яўляюцца Гродна, Магілёў і Мінск. У 2005 годзе было зарэгістраваных чатырнаццаць пратэстанцкіх накірункаў. Аднак на долю

пратэстантаў прыходзіцца ўсяго каля двух працэнтаў усіх вернікаў, калі на долю праваслаўных — 80%, а на долю католікаў — 15%. Багаслужбы наведвае каля 94% пратэстантаў, 51% католікаў і толькі 18% праваслаўных. Неапратэстанты, як новая плынь, сустракаюцца з непрыхільнасцю з боку традыцыйна настаўленага грамадства. Ёсць і іншыя асаблівасці знаходжання іх у грамадстве, напрыклад, прадстаўнікі некаторых пратэстанцкіх плыняў не могуць працітаць у бізнесе, бо ім рэлігія забараняе грашыць, а бізнес у мясцовых умовах не можа абыходзіцца без грахоў...

Прафесар Віктар Ватыль, гаворачы пра анталагічныя аспекты пазіцыі Царквы ў сучасным свеце, паставіў перад аўдыторыяй шэраг узнікаючых канцэптуальных туманнасцей, якія патрабуюць больш дэталёвага прасвятлення.

Эдуард Зайкоўскі расказаў пра археалагічныя выяўленні культурных асаблівасцей насельніцтва Сярэдняй Еўропы розных напластаванняў.

Прафесар Яўген Мірановіч зачытаў даклад пра змаганне найбуйнейшых рэлігійных суб’ектаў за беларускіх вернікаў у міжваенны перыяд.

Падкрэслівалася абыякавасць мясцовага насельніцтва да рэлігіі. І гэтаму не прычыны нават тое выключэнне, якім у міжваенны час быў зрух вакол Ільі Клімовіча. Бо ж і ён сваю місію прывёз звонку, з Расіі, захапіўшыся Іванам Кранштацкім. Дарэчы, Ілья Клімовіч не ініцыяваў ніякай канверсіі, ягоны рух аставаўся ў рэчышчы старой рэлігіі.

Апрацаваў Аляксандр ВЯРЫЦКІ

На старонках „Нівы” неаднойчы распадалася аб сайтах разнастайных музеяў, пераважна тых, што знаходзяцца на тэрыторыі Беларусі. Але ж і за яе межамі апантаныя прыхільнікі беларускага мастацтва лічаць неабходным прапагандаваць творчыя дасягненні сваіх землякоў.

Адным з прыкладаў такога стаўлення з’яўляецца Беларускі музей у Нью-Йорку. Акрамя памяшканняў, дзе выстаўляюцца карціны альбо вырабы мастакоў, музей мае яшчэ і сайт у інтэрнэце. Дзякуючы сайту, азнаёміцца з экспанатамі музея можна без вандроўкі на другі край свету праз акіян.

Віртуальнае прадстаўніцтва музея месціцца па адрасе <http://belmuseum.org>. Афармленне сайта даволі простае. Нейкіх залішніх аздабленняў тут не знойдзеш — усё вельмі проста, сціпла і строга. Выключэннем з’яўляецца толькі выява „Пагоні”, што ўпрыгожвае назву сайта, якая падаецца па-англійску і па-беларуску.

Першая старонка падзяляецца на дзве часткі. У першай размешчаны выйсці да іншых рубрык, а ў другой — навіны культурнага жыцця беларусаў у Амерыцы. Прыемна, што да кожнага паведамлення дадаецца па меншай меры адзін фотаздымак.

Далей па спісе ідзе рубрыка „Выставы”. Чым яна адрозніваецца ад папярэдняй рубрыкі „Навіны” — зразумець цяжка. Усе паведамленні і фотаздымкі дублююцца. Магчыма, гэта ёсць адна з недапрацовак уладальнікаў сайта, але такая абставіна не вельмі ўпрыгожвае гэтую „эксклюзіўную” ўстанову — Беларускі музей у Нью-Йорку. Мяркуецца, што распрацоўшчыкі мусяць больш дбайна падыходзіць да зместу сайта.

Аб тым, што гэта за такі Беларускі музей за акіянам і якія перад ім стаяць мэ-

ты, віртуальны вандроўнік можа даведацца на старонцы „Аб Музеі”. Праўда, пры адной умове — калі ён ведае англійскую мову. Ну а для тых, хто пакуль не знайшоў часу на яе вывучэнне, распавядзем, што сярод мэт музея — прадстаўленне беларускай культурнай спадчыны і сучаснага мастацтва ў ЗША і за іх мяжой; падтрымка развіцця беларускага мастацтва ў ЗША, Беларусі і за мяжой; збіранне і захаванне гістарычных, нацыянальных і культурных каштоўнасцей Беларусі з мэтай стварэння і ўмацавання асноў для будучага беларускага Адраджэння; прапаганда беларускай культурнай спадчыны і ўмацаванне міжэтнічнага і міжкультурнага паразумення. На гэтай жа старонцы месціцца паштовы адрас музея і яго тэлефон.

Дарэчы, скантактавацца з уладальнікамі сайта можна праз адпаведную старонку — „Кантакты”. Больш таго, на ёй настойліва рэкамендуецца выкарыстоўваць выключна пададзеную форму для сувязі з прадстаўнікамі музея і адміністратарам сайта.

У „Спасылках” размешчаны выйсці на сайты адраджэнскай і нацыянальнай тэматыкі. Сярод іх — сайты партый і рухаў, грамадскіх арганізацый, персанальныя старонкі.

Найбольш інфармацыйна насычанай рубрыкай з’яўляецца старонка „Мастакі”. Там у алфавітным парадку падаюцца імёны і прозвішчы мастакоў, якія так ці інакш мелі дачыненне да Беларускага музея ў Нью-Йорку. Праўда, нейкай сістэмы ў падачы інфармацыі аб іх не прасочваецца — калі пра адных разам з ілюстрацыямі падаюцца падрабязныя біяграфічныя звесткі, то на старонках іншых месцяцца толькі выяўленні іх мастацкіх твораў.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Дзесятка асілкаў

Непрыкметна падышоў час падсумоўваць вынікі года і вызначаць мацнейшых з лепшых беларускіх спартоўцаў. У гэтым выпуску прадстаўляем топ-парад галоўных герояў мужчын, прадэманстравалі моц духу і цела. Пры аналізе ўлічвалася не толькі значнасць дасягненняў, але і прэстыжнасць, папулярнасць відаў спорту.

1. На вяршыню ставім дуэт весляроў. Алімпійскія чэмпіёны **Раман Петрушэнка** і **Вадзім Махнеў** сёлета двойчы ўзыходзілі на верхнюю прыступку п’едэстала чэмпіянату свету пасля парных заездаў на 500 і 200 метраў, а яшчэ два залатыя медалі заваявалі ў складзе экіпажа-чацвёркі.

2. Дзмііс Гаража (веславанне). Новая ўзыходная зорка айчыннага веславання. Дзмііс першынстваваў у каноз-адзіночцы на дыстанцыі 500 метраў і ўзяў золата ў складзе чацвёркі на кіламетровым адрэзку.

3. Уладзімір Самсонаў (настольны тэніс) пяць разоў трапіў у наш месяцавы спіс лепшых. Кароткі пералік яго дасягненняў: стаў сярэбраным прызёрам еўрапейскага „Топ-12”, а таксама прынес дзве вікторыі беларускай зборнай у афіцыйным паядынку з дружнай Нямеччыны, стаў трохразовым уладальнікам Кубка свету сярод мацнейшых прафесіяналаў планеты, выйграў адкрыты чэмпіянат Марока і стаў другім на першынстве Нямеччыны (турніры з серыі Pro-Tour) і нарэшце ў матчы ўсіх зорак Еўропы і Азіі ў дадатковым паядынку прынес вікторыю прадстаўнікам старога свету.

4. Сяргей Шундзікаў (дзюдо) у вагавай катэгорыі да 81 кілаграма стаў сярэбраным прызёрам чэмпіянату свету, які прайшоў у нідэрландскім Ратэрдаме, а ў Маскве на этапе так званага Вялікага шлема перамог.

5. Максім Мірны (тэніс) разам з ізраільцянінам Эндзі Рамам выйграў парны разрад на турніры ў Маямі, стаў другім на прадстаўнічым спаборы ў Індыян-Уэлсе і выйшаў у фінал заключнага турніру

года „Мастэрс”, што прайшоў у Лондане.

6. Андрэй Казусёнак (дзюдо) на першынстве Еўропы ў Тбілісі здабыў чэмпіёнскія лаўры — яму не было роўных у вагавай катэгорыі да 90 кілаграмаў, у Будапешце на этапе Кубка свету выйграў золата, а на этапе Вялікага шлема стаў сярэбраным прызёрам.

7. Сяргей Лагун (цяжкая атлетыка) не ўваходзіў у лік фаварытаў чэмпіянату свету ў карэйскім Гаяне, але ўрэшце выйграў малыя бронзу ў рыжку, золата ў штуршку і серабро ў суме ў катэгорыі да 85 кілаграмаў.

8. Віктар Зуеў (бокс) адзіны прадстаўнік Беларусі, які на чэмпіянаце свету па боксе, што прайшоў у італьянскім Мілане, здолеў дабрацца да п’едэстала — бронзавы медаль у катэгорыі звыш 91 кг.

9. Рышан Гаджыеў (вольная барацьба) заваяваў бронзавы медаль на чэмпіянаце свету, ён вызначыўся ў катэгорыі да 55 кг.

10. Аляксандр Усцінаў (прафесійны бокс) стаў чэмпіёнам Еўропы ў суперцяжкай вагавай катэгорыі па версіі ЕВА, адолеўшы тэхнічным накаўтам украінца Максіма Падзюру. У яго актыве таксама перамогі над амерыканцам Байранам Полі і брытанцам Майклам Шпротам.

Прэтэндавалі таксама, але не трапілі ў дзесятку лаўрэатаў Юрый Рыбак (самба), Яўген Гутаровіч, Аляксандр Кучынскі і Канстанцін Сіўцоў, Васіль Кірыенка (усе — веласпорт), Мікалай Чарняк (цяжкая атлетыка), Юрый Даўгаполаў (куляная стральба), Андрэй Мезін (хакей), Андрэй Краўчанка (дзесяцібор’е), Андрэй Міхневіч (штурханне ядра). Што датычыць камандаў, то не было роўных айчынным веслярам на байдарках і каноз. Дзесяціборцы сталі другімі ў Суперлізе Кубка Еўропы. Варта вылучыць зборную па міні-футболе, якая ўпершыню адолела кваліфікацыйны бар’ер і выйшла ў фінальную частку чэмпіянату Еўропы. Трэці год запар зборная па мотабале заваявала серабро першынства кантынента.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Не кліч, не кармі, бо не адчэпішся!

„Не піце сырой вады!”, „Зважайце на выпадковыя інтымныя знаёмствы!” ці „Ідзіце толькі па вызначаным шляху, — паварочваючы ўбок можаце сустрэць мядзведзя!” — вось перад такімі небясекамі асцерагаюць у любой краіне. А „Зважайце на бяздомных сабак” — гэтага мо і не знойдзеш на аб’явах-перасцярогах, але ў Румыніі такая небясека выступае, аб чым і я пераканаўся асабіста.

Ідзеш, здаецца, спакойна тратуарам па Брашаве, а тут невядома адкуль бяжыць на цябе цэлая ватага не заўсёды прыемна настроеных сабак! Бегаюць, брэшучы, зачэпляюць усё навокал і адзін аднаго. Але не ўсе яны грозныя. Сучкі са пчанятамі найчасцей бываюць галодныя, а што за гэтым ідзе — злосныя. Іх трэба асцерагацца. І галоўнае, ці гэта ватага злосна брэшучых чатырохногіх, ці сімпа-

тычныя шчанюкі, — не карміць іх. Бо не адчэпішся. А так наогул, за тыя дзесяцігоддзі людзі да сабак і сабакі да людзей папрывыкалі.

Але ўзнікае пытанне: адкуль тут столькі бяздомных сабак? Асабліва ў буйнейшых гарадах. Вось у змрочны час, калі Румыніяй уладарыў прэзідэнт і заадно лідар кампартыі Нікалае Чаўшэску, пачала ўзнікаць гэтая праблема. Румынія знаходзілася на шляху паскоранай індустрыялізацыі. Зносіліся, часта без складу і ладу, вясковыя хаты, а на іх месцы ставілі гарадскія блокі. Перасяляючыся з такіх сельскіх дамоў у блокі, трэба было нешта вырашыць з пакінутай маёмасцю. Калі былі коні ці свінні — іх прадавалі, калі куры і трусы — тыя ўзбагачалі меню пралетарыяту. А калі сабакі — іх проста адпускарлі з прывязі на свабоду. З часам сабакі гуртаваліся ў чароды

і пачыналі жыць сваім жыццём. Без кантролю размнажаліся, затым ад голаду нападалі на жывёлу, часта і на людзей. У 90-я гады мінулага стагоддзя, калі Румынія пачала думаць пра далучэнне да Еўрасаюза, урад вырашыў, мо не ў першую чаргу, палагодзіць гэтую праблему. Ліквідацыю „сабачага пытання” даручылі мясцовым цыганам, якія да сабак заўсёды мелі нейкія дачыненні. Цыганы-гіцлі ўзялі ад улад сродкі, зарплату і паабяцалі, што „сабачае пытанне” хутка і танна знікне. Спачатку сапраўды ганялі сабак, але калі не давала гэта большых рэзультатаў — пакінулі ганейны занятак, грошай уладам не вяртаючы. Так што сабакі далей разводзіліся і стала іх яшчэ больш, не толькі ў гарадах, але і па ўсёй краіне. Нават і турыстычныя даведнікі раіць турыстам, якія збіраюцца ў Румынію, набыць затычкі для вушэй: ватагі сабак,

асабліва ноччу, палюбілі „ладзіць канцэртны” перад гасцініцамі.

Але сабачае пытанне мае і становішчы бок. Дайшло да таго, што студэнты, навуковыя супрацоўнікі ва ўніверсітэтах пачалі пісаць дысертацыі пра бяздомных сабак. І гэта не на жарты. Вось скажам пра псіхалогію такой ватагі: што ёй кіруе, хто ў ёй правадыр. І чаму, пераважна на вясну, слабейшыя асобіны ў такой чарадзе канчаюць сваё „сабачае” жыццё самагубствам. Ці ад голаду, ці проста таму, што перамагаюць майнейшыя адзінкі, а слабейшым няма месца? Такі сабака-самазабойца адлучаецца ад ватагі і кідаецца пад машыну ці нават у прорву.

Так што ў наш салодкі час не толькі ў казках жывёла набывае чалавечыя рысы.

Юрка ЛЯШЧЫНСКІ

Гмінны асяродак культуры, спорту і адпачынку ў Мельніку супольна з Добраахвотнай пажарнай камандай у Вілінаве сарганізавалі Дзень сёніера. Было гэта ў нядзелю, 22 лістапада. Мерапрыемства стала свайго роду навінкай у вёсцы, бо дагэтуль такія імпрэзы арганізаваліся Саюзам пенсіянераў толькі ў гмінным цэнтры. Карыстаючыся запрашэннем членаў вакальнай групы „Верасы”, падаўся я на адвечорку ў Вілінава.

З Чаромхі ў Вілінава больш за дваццаць кіламетраў. Для аўтамабіля гэта няшмат дарогі, але густы туман і цяжкае паветра прытармазілі яздзду. Сустрэча назначалася на 17 гадзін і мы паспелі (дачка мяне падвязла).

Мерапрыемства праходзіла ў вясковай прасторнай святліцы, пабудаванай на грамадскіх пачатках у сямідзесятыя гады. У калідоры стаяла некалькі мужыкоў. У вялікай зале за сталамі, застаўленымі пачастункам, сядзелі госці. На кухні жанчыны рыхтавалі стравы. Вітаўся я з самадзейнікамі як з добрымі знаёмымі, хоць бачыліся мы ў Чаромсе адно раз. Зачым пачалася афіцыйная частка, я пазнаёміўся з солтысам, войтам гміны і дырэктарам Гміннага цэнтры культуры. Пры нагодзе перадаў членам гурту здымкі і „Ніву” з публікацыяй „Вілінаўскія жанчыны”.

Імпрэза пачалася з невялічкім спазненнем. У ролі вядучага выступіў Яўген Высоцкі — солтыс і кіраўнік вясковай святліцы. Першымі на сцэну выйшлі школьнікі, затым выступіў гурт

Сустрэча ў Вілінаве

Удзельнікі мерапрыемства

„Верасы”. У іх выкананні прысутныя паслухалі некалькі песень („Глэмбока студзенька”, „Яжэміна чэрвона” ды іншыя). Затым канцэртаваў музычны гурт „Рэтра” з Сямятыч пад кіраўніцтвам Антонія Капелькі. Паколькі ў мяне быў абмежаваны час, зрабіўшы неабходныя здымкі, наладзіў я размову з солтысам. Вось што пачуў ад свайго суразмоўцы.

— Жывёлагадоўля ў вёсцы мала хто займаецца, — сказаў Яўген Высоцкі. — Па адной кароўцы засталася не больш чым у пецярных гаспадароў. Столькі ж можна налічыць коней. Апрача гаспадаркі няма іншай крыніцы даходу. Не-

калькі асоб знайшло працу на нафтаправодзе ў Адамоў, іншыя працуюць сезоннымі работнікамі ў лясніцтве або выпадкова дапамагаюць на гаспадарцы. Моладзі няшмат маем, каля трыццаці асоб. У гэтым ліку значную колькасць складаюць старыя кавалеры. Дзяўчаты выехалі за мяжу на працу, іншыя пацяліліся ў горадзе. Дзетак (каля пятнаццаці асоб) давозяць у пачатковую школу і гімназію ў Мельнік, адлеглы каля пятнаццаці кіламетраў. Аднавяскоўцы маюць магчымасць праводзіць вольны час у святліцы, адкрытай штодзень (апрача панядзелкаў) ад другой гадзіны

пасля абеду да дзесяці вечара...

Спыняю размову. Майго суразмоўцу чакаюць службовыя абавязкі пры гасцях у зале і канферанс-е на сцэне. Для папярэдняга варта адзначыць, што ў вёсцы працуюць дзве крамы, ГСаўская і прыватная. Дзейнічае таксама пажарная каманда, якая ўзнікла пры канцы пяцідзесятых гадоў. Зараз каманду ўзначальвае Вітальд Тэрэбун, які выконвае абавязкі гміннага раднага.

Вяртаюся ў залу. Маімі кампаньёнамі пры застоллі аказаліся сімпатычная настаўніца з Мельнікі і дырэктар Гміннага цэнтры культуры Міхал Бараноўскі. На стол падаюць гарачую каўбаску і вінегрэт. Апрача пячэння, фруктаў ды іншых смакоццяў знайшлося нешта мацнейшае і „для духа”. Са сцэны несліся бадзёрыя мелодыі ў выкананні музыкантаў...

У вясёлай кампаніі хутка ідзе час. Але перада мною зваротная дарога. Развітваюся затым з вілінаўскімі сябрамі і падаюся дамоў, забіраючы з сабой мілыя ўражанні і надзею, што яшчэ неаднойчы спаткаемся.

Уладзімір СІДАРУК

PS. Некалькі дзён пазней правёў я тэлефонную размову з Вітальдам Тэрэбуном, ды пацікавіўся, як закончылася імпрэза. — Да пятай раніцы гулялі на забаве, — адказаў прыяцель. — Зараз адно аб гэтым у вёсцы гаворыцца. Лічу, што следам сёлетняга Дня сёніера сарганізуем чарговыя, — сказаў вілінаўскі радны.

Адгаданка

1. ядомы грыб з крохкай пласціністай шапкай (*Russula*), 2. эфіраносная расліна з моцным пахам і горкім смакам (*Artemisia absinthium*), 3. паміж Беларуссю і Кітаем, 4. хадзіў у ярме, 5. брэсцкая рака, 6. мазырская рака.

Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне — нідэрландская пагаворка.

(ш)

	1			2	3	
				4		
			5			
			6			

Ніва

PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Выдавец: Праграмавая рада тэатра „Ніва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl/>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl
Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Вітальд Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандраціюк-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандраціюк-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч, Міхась Сцяпанюк.
Канцэлярыя: Галіна Рамашка.
Друк: „Orhndruk”, Бiałystok.
Тэкстаў не замовітых рэдакцыя не зважае.

Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata krajowa

Termin przyjmowania wpłat do 5-go dnia każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie województwa podlaskiego oraz oddziały „RUCH” i „KOLPORTER” na terenie całego kraju. Cena prenumeraty kwartalnej — 32,5 zł., półrocznej — 65 zł., rocznej — 130,5 zł.

Prenumerata z wysyłką za granicę

Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa; telefony: +48(0)22 53-28-823 — prenumerata płatna w walucie obcej, 0-2253-28-816, 53-28-819; — prenumerata płatna w PLN; nr faxu: 0-2253-28-734

Prenumerata w redakcji

Planowana ilość numerów „Niwę” w 2010 roku — 52.

Pocztą zwykłą: Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 4,2 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za

granicę — kraje europejskie — 6,50 zł. — kraje pozaeuropejskie — 7,50 zł.

Pocztą lotniczą: Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,50 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,90 zł., — Ameryka Południowa — 8,30 zł., — Australia i Oceania — 10,50 zł.

Wpłaty przyjmują:
Rada Programowa Tygodnika „Niwa”,
BANK PEKAO S.A. O/Białystok
38 1240 5211 1111 0000 4929 0945

Nakład: 1 250 egz.

Калі Анатоль Сыс першы раз прачытаў свой верш „Мая белая лебедзь”, паэт Эдуард Акулін аж жакнуўся:

— Толя, няўжо ты не ведаеш што слова *лебедзь* мужчынскага роду? Ён жа павінен быць *мой*, а не *мая* лебедзь.

— А гусь якога роду? — спытаў Сыс.

— Ну, вядома, жаночага..

— Дык чым яны розніцца?

— У прынцыпе нічым...

— То хай і лебедзь будзе жаночага роду.

І сталася так як сказаў паэт з Гарошкава! Сёння, амаль чвэрць стагоддзя ад славутай спрэчкі, мы натуральна ўспрымаем слова *лебедзь* у жаночым ды мужчынскім родах. Ужо для адной гісторыі пра новы род лебедзі, варта было дабірацца дваццаць сем гадзін у Гарошкаў.

* * *

Калі сонечнай ранічкай мы з Мірай Лукшай ішлі ў славуты „горад-герой Гарошкаў”, як жартам гаварыў пра родную вёску Анатоль Сыс, мы яшчэ не ведалі пра гістарычны закат вакол слоўца *лебедзь*. Але і так гэты дастойны птах явіўся нам як свайго роду паэтычны брэнд Прыдняпроўя. Таму тое, што пабачылі мы ў пачатку вёскі, я ўспрыняла як жарт, як фата-маргану. Сёння чытаю і гляджу ў інтэрнэце фільмы пра святкаванне 31 кастрычніка і здзіўляюся! Ніхто з мастакоў і журналістаў не прыкмеціў дзіўнай будкі.

У Рэчыцу мы прыехалі сытыя, жывыя, адкрытыя на цуд. Нас не здзівіла, што наш вагон № 13, які з Гродна выязджаў перадапошнім, прыехаў першым. У Гарошкаў мы дабраліся на рэйсавым аўтобусе Рэчыца-Гомель. Не ведалі, што ў вёску ходзяць асобныя маршруткі, на якіх можна пад’ехаць пад самую хатку Сысоў. Пасля, калі сваякі Анатоля спытаюць як мы дабраліся, будуць смяцца з нас:

— Ніхто той дарогай у нас не ездзіць!

Ад прыпынку „Гарошкаў” мы тэпалі ножкамі яшчэ тры-чатыры кіламетры. Але наш выбар быў узнагароджаны!

— Міра, ці ты бачыш тое што я бачу?

Мая сяброўка на ўсякі выпадак працерла вочы. Я таксама працерла вочы і ад захаплення закашляла. Як зачараваныя мы збочылі з асфальтавай дарогі ды пацягнулі ў бок цуду, у поле. Да блакітна-ружова-зялёнай будкі-прыпынку, якая самотна тырчэла сярод сухога лабазіння. Нашу ўвагу прыкавала народнае насценнае мастацтва. Ад фронту і ад заду блакітна-ружова-зялёны прыпынак здобілі белыя лебедзі. Птахі плавалі сабе ў блакітнай вадзе, якая здалёк здавалася небам. На мой густ, у лебядзіцаў былі недастаткова доўгія шыі. Яшчэ большую падазронасць наклікалі іх чырвоная сексоўныя дзюбкі.

— Гэта лебедзь ці гусь? — спыталася я.

— Можна быць дзікай гусь, — Міра яшчэ раз працерла вочы.

Падобныя сумненні наклікалі і зялёна-блакітна-белыя горы, якія строміліся на сцяне ў сярэдзіне прыпынку. Здалёк напаміналі яны легендарнае Сэрца Алтая, зблізку — наваколле Салігорска.

Так ці інакш у канцэпце гарошкаўскага прыпынкавага мастацтва мы па-

Дзядоўскае турнэ з Анатолем С. (5)

Ганна КАНДРАЦЮК

Welcome in Гарошкаў

бачылі фрэск на тэму літаратурна-музычнага шэдэўра „Мая белая лебедзь”. І перасцярогу, каб зблізку не глядзець на ўсе цудоўныя з’явы, якія сустранем у міфалагізаваным паэтам Гарошкаве. Га! Каб усім было смешна, будка раней стаяла непадалёк бела-хаткі Анатоля С.

*Надта хочацца ў вырай,
Мая белая лебедзь,
А ці хочаце Вы ў рай?
Мне хацелася б ведаць,
мне хацелася б ведаць,
мне хацелася б верыць,
што Вы хочаце ў вырай,
мая мілая лебедзь.*

*Хутка восеньскі вецер
прынясе павуціну,
сумны восеньскі вечар,
прыйдзе ў Вашу хаціну,
а пад раніцу шэрань —
і не ўбачыць прасвету,
у нябёсах у шэрых
я расту на без следу.*

*Надта хочацца ў вырай
мая сумная лебедзь,
ляцім! З мірам, як з лірай,
чарада нас прывеціць,
чарада нас прывеціць,
чарада нас прыкмеціць,
мая белая лебедзь,
мая мілая лебедзь.*

PS. Верш Анатоля Сыса, у выкананні Касі Камоцкай, якая сама напісала для тэксту музыку, увайшоў у гісторыю беларускай рок-музыкі.

— Нядаўна, чорт ведае дзеля каго, наш прыпынак вывезлі ў поле, — казалі нам сваякі Анатоля.

Мы ведалі каму прыслужыліся гарошкаўскія чэрці, але не прызналіся.

Эдуард Акулін, лепшы сябра паэта, наталіе Толеў дух

* * *

Перад паездкай у Гарошкаў мне здавалася быццам нідзе ўжо на свеце па-за маёй курганна-балотнай Кутлоўкай, што ля ракі Нарвы, пра недарэчныя штучныя сувязі, скажучь: *ён табе як прычэп кабыле хвост* (у арыгінале: *вун тобіз як прычэп кабыліз хвост*). Цяжка ўявіць маю радасць, калі за сталом у прыдняпроўска-курганным Гарошкаве, семсот кіламетараў ад мае хаты, Валя,

Кася Камоцкая, лепшая сяброўка паэта, выступала „Белую лебедзь”

родная сястра Анатоля, пра падобныя сувязі сказала: *ён табе як прывяжы кабыле хвост!* Апошняя заўвага не датычыла нас з Мірай. Нас, як гасцей з Польшчы, сваякі паэта прынялі лепш чым родных. Ды нават прапісалі на пяць дзён у роднай хаце Анатоля. Праўда, мы трымаліся народнай яўрэйскай мудрасці, якая кажа, што рыба і гасць пасля трох дзён пачынаюць смярдзець...

(працяг будзе)

19.12 – 25.12

(22.03. — 20.04.) Будзеш крыху меланхолічны, павальнейшы. Ад 20.12. можаш быць нават у паскудным настроі. Некаторыя справы могуць ісці ў нядобрым напрамку, і нічога з гэтым не зробіш. 19-23.12. цяжка будзе табе ацаніць сітуацыю; не крытыкуй. Могуць быць таксама праблемы ў бізнесе.

(21.04. — 21.05.) 19-23.12. адчуеш, што набіраеш ветру ў ветразі. З надзеяй прыступіш да рэалізацыі новых намераў. Добра было б паехаць за мяжу. Ахвота папіць і наесціся лішне, ад чаго будзеш мець вядомыя вынікі. Грошы будуць ісці са спазненнем.

(22.05. — 22.06.) Чым больш будзеш нецярплівіцца, тым больш можаш страціць. Старайся захаваць спакой і ўнутраны лад. Час спакою, адпачынку, рэгенерацыі. Знаёмы адкрые табе вочы на адну справу; будзеш злавацца, але прызнаеш яму рацыю.

(23.06. — 23.07.) 3 20.12. можаш страціць арыентацыю і купіць непатрэбныя рэчы. Ад 21.12. час вялікай жыццярэаднасці, дынамічных дзеянняў і паспяховасці. Малым коштам удасца табе моцна пайсці ўперад. Кантакт з мастацтвам — найбольшая прыемнасць.

(24.07. — 23.08.) Шчаслівыя выпадкі дзякуючы тваім сябрам. 3 21.12. цвяроза будзеш ацэньваць сітуацыю, будзеш кемлівы, спрытны, празорлівы; адчуеш бяспеку і псіхічны камфорт. 3 24.12. (да 28.12.) не будзеш адчуваць сябе найлепш; пачнеш надаваць лішняю вагу непатрэбшчыне.

(24.08. — 23.09.) Некаторыя справы перастануць цябе цікавіць, іншыя могуць пайсці некарысна. Не забывайся аб старых памылках і абмяркоўвай свой дослед, бо некаторыя прыгоды дагэтуль табе адрыгаюцца. У апошняй дэкадзе снежня моцна паправіцца твой настрой.

(24.09. — 23.10.) У тваім пачуццёвым жыцці адбудуцца пазітыўныя змены. Пераканаешся, што мала хто ўстаіць перад тваім чарам. 19-22.12. раскажэцца нелаяльна ў адносінах да цябе; дасі ім пасля ў косці! Ненайлепшы настрой у Шаляў з 23-30.09.

(24.10. — 22.11.) Будзеш моцны і цяроплівы. 24, 25.12. пераканаешся аб сваёй незвычайнай сіле і крэатыўнасці. У апошняй дэкадзе месяца прабудзіцца ў табе дух саперніцтва. Пацікаўся больш экалагічнымі стравамі, больш варушыся на свежым паветры.

(23.11. — 22.12.) Прагнуцца ў табе новыя зацікаўленні. Агromны давер, якім до-рыш іншых, дасць працэнты ў час сексты-ля Юпітэра з Венерай (19-23.12.); станеш аўтарытэтам, а твае погляды значна паўплываюць на паводзіны людзей з твайго атачэння. Асоба, якую цэніш, можа цябе падвесці; будзеш здольны ёй дараваць. Будзь асцярожны пры фінансах.

(23.12. — 20.01.) Апошняя дэкада месяца вельмі дынамічная і багатая ў пераломныя падзеі. Вельмі сардэчны, сямейны кантакт са знаёмымі. Добрыя заробкі і нюх да інтарэсаў. У пахвалах ты абавязаны сабе і сваёй пазіцыі, — таленту, працы і паслядоўнасці.

(21.01. — 19.02.) Не ўваходзь у ніякія фінансавыя суполкі 18-22.12., не слухай абяцанак. Твае планы, праекты і амбіцыі могуць натрапіць на сур’ёзныя перашкоды. Пад канец тыдня з-за абы-чаго дома будзеце скакаць сабе да вачэй. Не будзеш сумаваць па гучных гульнях.

(20.02. — 21.03.) Перажывеш вялікі рост сваёй папулярнасці 19-23.12. Калі ты адзінока, усё можа змяніцца. Паставіш на працу, што не спадабаецца бліжэй. Заробіш на ўсё, абыдзешся без пазык ці крэдытаў. Не прастудзіся!

Агата АРЛЯНСКАЯ